

© Fortepan, Jezsuita Levéltár

2000

IRODALMI ÉS TÁRSADALMI HAVI LAP

Szerkeszti: Ambrus Judit, Barabás András, Czeglédi András, Margócsy István, Trencsényi Balázs.
Munkatársak: Bojtár Endre, Kovács János Mátyás, Szilágyi Ákos

Nádasdy Ádám • Czeglédi András

Zala Miklós • Vajda Mihály

Török Emőke • Szilasi László • Tatár Sándor

Zygmunt Bauman • Ivan Krastev

IGAZSÁGOSSÁG

2016. 5. szám – 3. füzet

Ára: 500 Ft

nka
Nemzeti Kulturális Alap

© Fortepan, Urbán Tamás

E SZÁMUNK SZERZŐI

Bauman, Zygmunt (1925–2017) lengyel származású angol filozófus, szociológus

Czeglédi András (1970) a Szegedi Tudományegyetem oktatója, szerkesztő

Krastev, Ivan (1965) bolgár politológus

Nádasdy Ádám (1947) költő, műfordító

Szilasi László (1964) irodalomtörténész, író

Tatár Sándor (1962) költő, műfordító

Török Emőke (1968) szociológus, a Károli Egyetem docense

Vajda Mihály (1935) filozófiával szeret foglalkozni

Zala Miklós politikai teoretikus, doktorátusát a CEU-n szerezte 2017-ben

E számunk képanyagát a Fortepán gyűjteményéből válogattuk

© Fortepan, Urbán Tamás

2000

I R O D A L M I É S T Á R S A D A L M I H A V I L A P

5. SZÁM – 3. FÜZET / IGAZSÁGOSSÁG

Nádasdy Ádám: <i>Jól láthatóan lógok itt</i>	3
Annyit ér, amire vitte – Beszélgetés az igazságosságról	4
Szilasi László: <i>Lábadozás, posztoperatív műveletek</i>	26
Tatár Sándor: Verseik	35
Zygmunt Bauman: <i>Szolidaritás: egy megtestesülni vágyó szó</i>	39
Ivan Krastev: <i>Határtalan utópiák</i>	48

FELELŐS SZERKESZTŐ: MARGÓCSY ISTVÁN

SZERKESZTŐK: AMBRUS JUDIT, BARABÁS ANDRÁS, CZEGLÉDI ANDRÁS, MARGÓCSY ISTVÁN, TRENCÉNYI BALÁZS

MUNKATÁRSÁK: BOJTÁR ENDRE, KOVÁCS JÁNOS MÁTYÁS, SZILÁGYI ÁKOS **OLVASÓSZERKESZTŐ:** AMBRUS JUDIT

LAPTERV: SZÜTS MIKLÓS **ALAPÍTÓ SZERKESZTŐK:** HERNER JÁNOS, HORVÁTH IVÁN, LENGYEL LÁSZLÓ, TÖRÖK ANDRÁS

KORÁBBI SZERKESZTŐINK, MUNKATÁRSAINK: KÁLMÁN C. GYÖRGY, NAGY MÓNICA ZSUZSANNA, [RETI PÉTER] SZÜTS MIKLÓS

LEVÉLCÍM: 1380 Budapest, Pf.: 1090. **E-MAIL:** ketezer.lap@gmail.com **INTERNET:** www.ketezer.hu

FACEBOOK: <https://www.facebook.com/2000IrodalmiEsTarsadalmiHavilap>

KIADJA A MENTOR IRODALMI ALAPÍTVÁNY. FELELŐS KIADÓ: CZEGLÉDI ANDRÁS.

KÉSZÜLT GOUDY ÉS OFFICINA BETŰKKEL. TÖRDELÉS: SÖRFŐZŐ ZSUZSA.

NYOMDAI NYOMÁS, KÖTÉSZET: ADUPRINT KFT. FELELŐS VEZETŐ: TÓTH BÉLÁNÉ

ISSN 0864-800X. RÉGEBBI SZÁMAINK KORLÁTOZOTT MENNYISÉGBEN KAPHATÓK AZ ÍRÓK BOLTJÁBAN.

TÁMOGATÓNK: NEMZETI KULTURÁLIS ALAP

© Fortepan

Nádasdy Ádám

JÓL LÁTHATÓAN LÓGOK ITT

Két felhő között ím lógva maradtam,
a lábam kalimpál a semmibe.
Nincs biztos föld, szilárd talaj alattam,
de legalább ellátok messzire.

Fiatalon mindig a múltba néztem,
hogyan hol siklott ki az egész dolog.
Kerestem: kinek hajtsam meg a térdem,
most meg úton-útfélen lerogyok.

A felhők közt hideg van és világos,
én is jól láthatóan lógok itt.
Kíváncsi gúnnyal vizsgálgat a város,
és hallom a kérdést, a szónokit:

nem kéne-e a jövő felé csúszni,
a nappal szemben siklani akár?
Kell-e a mások igazába bújni,
mint használt fészket használó madár?

Annyit ér, amire vitte

BESZÉLGETÉS AZ IGASZÁGOSSÁGRÓL

CZEGLEDI ANDRÁS: Készültem egy idézettel. Egy Bourdieu-szövegről van szó: „Mióta az eszemet tudom, nem szüntem meg álmélni azon, amit a doxa paradoxonának nevezhetnénk, hogy a világ rendje olyan, amilyen, a maga konkrét és átvitt értelmében vett kötelező haladási irányával és behajteni tilosaival. Nagyjában, egészében tiszteletben tartott kötelmeivel és fenytéseivel, hogy miért nincs több kihágás, felforgatás, bűncselekmény és örület, s ami még meghökkentőbb, a fennálló rend rangfokozataival, jogaival és mellőzéseivel, privilégiumaival, igazságtalanságaival egyetemben hogyhogy ilyen könnyedén öröklődik tovább, pár történelmi balesetet leszámítva. S a legtúrhetetlenebb feltételek, mért tetszhetnek oly gyakran elfogadhatónak, sőt természetesnek”. Magyarán: miért fogadjuk el olyan könnyen, hogy a világ olyan, amilyen? S mennyiben része az úgynevezett társadalmi igazságtalanság mindannak, amit

természetesnek érzékelünk, és ha nem érzékeljük annak, akkor ez átment-e valamilyen átalakuláson?

ZALA MIKLÓS: Fontos lenne szétválasztani két dolgot: ki ez a mi, aki elfogadja az igazságtalanságot – filozófusokról vagy a társadalomról van-e szó? Szép hagyománya van annak, hogy a filozófusok általában nem szokták elfogadni, sokszor megkérdőjelezzik a fennálló társadalmi rendet, mint mondjuk Bourdieu is. S lehet empirikus kérdés is, hogy mi az, ami történik. Számomra, mint politikaelmélettel foglalkozó ember számára, az egy fontos kérdés, hogy miként tud a társadalom eljutni egy bizonyos 'a' pontból egy még kívánatosabb 'b' pontba, ahol 'b'-t egy igazságosabb állapotként azonosítjuk.

Cz. A.: Ebből adódik egy triviális kérdés: mit értünk társadalmi igazságtalanságon?

VAJDA MIHÁLY: Problematikus ez az egész Bourdieu-elgondolás, mert fogalmam sincs, hogy miről beszél. Ha azt mondja, hogy nem szereti azt a társadalmat, amelyben él, akkor egyetértünk, elmegyünk a kocsnába. Megbeszéljük. Azt is megbeszéljük, hogy nem tudunk rajta sajnos változtatni. Mi az, hogy társadalmi igazságosság, ez nem vetődik föl. Eleve abból indul ki, hogy a társadalomban az igazágtalanság uralkodik. Lehet, én is gyakran így érzékelem, csak ilyenkor magamra kérdezek, hogy mit értesz te ezen? És akkor végig kéne gondolnunk, hogy milyen formában látjuk a társadalmi igazságosságot, legalábbis teoretikusan, megalapozhatónak. Egyrészt vannak olyan társadalmak, ahol minden evidens, a tradíciót elfogadja a társadalomban a fönt is, meg a lent is. Ezekben a társadalmakban a társadalmi igazágtalanság fogalmának valószínűleg nincs semmiféle értelme. Mindenki olyannak fogadja el a társadalmat, ahogy van. Bourdieu is mintha ilyesmit mondana, de ugyanakkor az ellenkezőjét is.

Cz. A.: De Bourdieu egyik legfontosabb előfeltevése, hogy legalább kétszáz éve olyan világban élünk, ahol ez nem így van.

V. M.: A modernitás egyik éltető eleme, hogy állandóan változtatni akarunk. És lehet ilyen módon változtatni, olyan módon változtatni. Akiket

általában baloldaliaknak neveznek – annyira utálok ezt a kifejezést, fogalmam sincs, hogy ki a baloldali, ki a jobboldali –, azok általában azzal jönnek: csináljunk igazságosabb társadalmat! Csak most kérdezzük meg, hogy mitől igazságos egy társadalom? Igazságos-e az a társadalom, amelyik elfogadja a tradíciókat, és nem is tud mögé kérdezni, nem gondolja, hogy egyáltalán volt vagy lehet valaha másképp. Másrészt vannak olyan társadalmak, ahol már nem olyan egyértelmű, hogy mindig egyformán kell elosztani a nem tudom mit, anyagi javakat, a pozíciókat...

Cz. A.: ...a jogokat és lehetőségeket, például.

V. M.: Igen, de azt mondják, hogy mindenki érdeme szerint kapja meg a magáét. Aztán akkor elkezdhetünk vitatkozni azon, hogy ki mit érdemel. A következő lehetőség az, hogy az abszolút egyenlőségből indulunk ki, és elég gyakori elképzelés a mai társadalmakban, hogy alapjában véve mindenkinek meg kell adni a lehetőséget arra, hogy normálisan éljen. Ez már eleve egy olyan egyenlőség-konceptió, amelyik valahogy abból indul ki, a társadalmi igazságosságnak nincs sok értelme, csak mindenki tudjon létezni, megélni, szükségleteinek megfelelően – és akkor kérdés: mi az a szükséglet? Rettenetesen bonyolult valami ez, erről teoretikusan igen nehéz beszélni. Csak annyit

hadd fűzzek hozzá, hogy egy általában igazságosabb társadalomnak semmi értelme nincsen. Azt kell mondani: ebben a társadalomban a nem-tudom-kicsodák el vannak nyomva, és ez igazságtalan, és küzdök ellene. Pont. De nem azt, hogy most csináljunk egy nagy, igazságos társadalmat, te jó Isten! Mi az?

TÖRÖK EMŐKE: Visszatérnék az idézetre egy kicsit. Szerintem erre két-féle válasz van. Az első nyilván az, hogy alapvetően azért fogadunk el bármit, az igazságosat és az igazságtalant, jót meg rosszat, mert belenővünk valamibe, tehát ezekhez a normákhoz szocializálódunk, és nyilván mindig nehezebb eltérni. A másik, hogy azért fogadjuk el a fennállót, ami bizonyos csoportok szempontjából igazságtalan, másoknak meg kedvez, mert a mindenkori privilegizált csoportoknak ez az érdeke, és ezt valahogyan érvényesítik, például az iskolarendszeren keresztül. Bourdieu kutatásaiból tudjuk, hogy az otthonról hozott különbségeket, a kulturális tőkének az egyenlőtlenségeit az iskola szépen lefordítja a teljesítménynek a különbségére. Tehát amikor bemennek a gyerekek, akkor még származásiak az egyenlőtlenségek, és amikor kijönnek a végén a különböző bizonyítvánnyal, akkor már legitimálva van, hogy ez a teljesítménynek a különbsége. És részben azért nem érezzük igazságtalannak az egyenlőtlenségeket és privilégiumo-

kat, mert az oktatási rendszer hitelesen tudja előadni, hogy valóban az érdemek szerint, és az iskolarendszer saját autonóm mércéi szerint történnek a dolgok.

Z. M.: Mihályhoz kapcsolódva: azt nagy biztonsággal ki lehet jelenteni, hogy egy igazságtalan világban élünk. Segyetértetek, hogy önmagában nem sokat ér ez a megállapítás. Az embernek kell, hogy legyen egy koncepciója az igazságosságról ahhoz, hogy meg tudja mondani, mi pontosan az igazságtalan. Sokan úgy vélik, hogy egy igazságos társadalomban mindenkinek az érdemei szerint kellene hozzájutnia bizonyos jogokhoz, lehetőségekhez, elosztási állapotokhoz stb. Van, aki meg másképpen fogja ezt fel. Pl. Rawls méltányosságként fogta fel: egy társadalom akkor igazságos, ha tagjai fair módon részesülnek bizonyos társadalmi alapjavekből annak érdekében, hogy megszűnjenek azok az egyenlőtlenségek, amelyek a „társadalmi”, illetve a „természeti lotó” eredményei; Rawls teljesen elutasította az érdem alapú elosztást.

Cz. A.: Biztos, hogy kell egy koherens igazságosság koncepció ahhoz, hogy a társadalmi egyenlőtlenség mindenféle minősített formáit támadjuk? Nem lehet-e azt mondani: noha nincsen egy koherens igazságosság koncepcióm, de mindenféle praktikus példák sokaságával igazolni tudom, hogy egy olyan társadalom, ahol ra-

pid módon megugranak a társadalmi különbségek, az rettenetes tud lenni. A társadalmi egyenlőtlenségek bizonyos típusú elszabadulását azért kéne megakadályozni, mert így a társadalom összeomolhat, vagy diszfunkcionális lehet.

Z. M.: Igen, de amit elmondtál, már abból is következik, hogy bizonyos dolgok állapotát tudnunk kell értékelni, és ehhez kell egy mérce. Azt mondod, hogy elszabadulnak bizonyos dolgok. Mik szabadulnak el? Miért rossz az? Például ha egy egyenlőtlen társadalomban – erre vannak empirikus adatok – megnő a mentális betegségek száma, a bűnözés, akkor azt kell mondani, hogy egy olyan társadalmat akarunk, ahol ezek a problémák nem szabadulnak el. Ez már egy koncepció. Az más kérdés, hogy koherens vagy sem.

T. E.: Ez nem feltétlenül az igazságosságról szól. Ha azt mondjuk, hogy mindenkinek jó, ha kimehet majd az utcára sötétedés után, akkor ez gyakorlati dolog, ehhez nem kell igazságosság koncepció.

V. M.: Hát igen, de mi olyan szerencsés országban élünk, ahol az ország vezetésének második embere megmondta, hogy mi a helyzet. Azt mondta, hogy aki nem vitte semmire, az annyit is ér. Ez egy igazságosság koncepció. Ez a meritokratikus elvnek a teljesen világos és egyértelmű

megfogalmazása. Honnan tudom, hogy valaki mennyit ér, onnan, hogy mire vitte. És aki sokat ér, sokra viszi, és aki keveset, az semmire se. Lehetne ezt variálni és azt mondani, jó, van, aki vihetné, csak nem akarja, mert nem érdekli az egész, mert ő csak focizni akar, stb. De az az igazság – igazság? mit tudom én, mi az igazság –, hogy a meritokratikus mérce az egy lehetséges és elfogadható valami. Az abszolút egyenlőség koncepció azzal a veszéllyel jár, hogy nem merek majd este kimenni este az utcára. Szóval nem olyan egyszerű ez, tényleg ebben kéne megegyeznünk, vagy nem kell megegyeznünk, de ezt kell lássuk elsősorban, hogy nem ússza meg a társadalom meritokratikus koncepció nélkül. Van a radikális kritika, amelyik azt mondja, hogy ez hamis, mert hamis ez az egész elképzelés, hogy mindenki annyit ér, amire vitte. Persze, hamis. De a másik oldalon mindig abból indulunk ki, hogy tessék teljesíteni, tessék elvégezni a dolgot, aki nem csinálja, azt nem szeretjük, az a társadalomnak egy problematikus egyede. Akkor aztán jön a még baloldalibb kritika, és az azt fogja mondani, hogy nem, nincs problematikus egyed, minden ember egyenlő. Mit jelent az a mondat, hogy minden ember egyenlő? Fogalmam sincs. Biztos, hogy nem egyenlő.

T. E.: Az erre vonatkozó szociológiai vizsgálódásokból általában az derül

ki, ma Magyarországon a nagy többség egyetért egy ilyen meritokrati-
kus és individualista koncepcióval.
Másfelől amit idéztél, hogy mindenki
annyit ér, amennyi van neki...

V. M.: ...nem amennyi van neki.
Amire vitte. A kettő nem egészen
azonos!

T. E.: Akkor, amire vitte. De abból a
szempontból, amit mondani akarok,
ez nem feltétlenül nagy különbség.
Mert azon is érdemes elgondolkodni,
hogy mi az, hogy meritokratikus? Ha
képességei meg erőfeszítései szerint
tudunk értékelni valakit, akkor az az
ő érdeme. De hogy vajon az ő képes-
ségei és erőfeszítései az elért pozíció-
jával hogyan korrelálnak, az már nem
olyan magától értetődő.

Cz. A.: Mondjuk egy kicsit megtolják,
és akkor a nemzet gázszereleje sokra
viszi, noha se a képességei, se semmi
nem jogosította volna föl erre.

V. M.: Szerintem sem jogosította.
Annyira semmiképp, mint amennyi-
re vitte. Mert van másik x jó gázsze-
relő. Csak a másik oldalról is nagyon
nehéz megnézni, honnan tudjuk,
hogy mi az, amivel valaki hozzájárul
a társadalom egészének vagy egy kö-
zösségnek az előremeneteléhez.

T. E.: Persze úgy is értelmezhetjük a
meritokratikus elvet, hogy ha vala-
kit, mint mondtad, megtoltak, akkor

jól építette a networkjét, beletett egy
csomó energiát, kapcsolatokat épít-
tett, s akkor ez díjazódik.

Cz. A.: Azért ez nem a strómanokra
vonatkozik. A stróman nem építette
a networkjét, őt megtalálták.

V. M.: Valamennyire igyekezett, hogy
megtalálják. Én szerintem nem talál-
nak meg senkit sem, aki nem igyek-
szik, hogy megtalálják.

Z. M.: Csak egyetérteni tudok, hogy
akkor tökéletes az érdemalapú társa-
dalom, ha nincsenek esélyegyenlő-
séget torzító hatások. De a mai Ma-
gyarország nyilvánvalóan nem ilyen
társadalom, ahogy az említett példa
is mutatja. A másik pedig, hogy mi az
egyenlőség? Legalábbis abban a világ-
ban, ahonnan én jövök, ez a modern
angolszász politikai filozófia, egyen-
lőségen egyrészt morális egyenlősé-
get szoktak érteni.

Cz. A.: Ez a személy morális egyenlő-
sége. Komoly természetjogi és teoló-
giai gyökerei vannak. Pál apostol sze-
rint nincsen többé se görög, se zsidó,
se úr, se szolgál, se férfi, se nő...

Z. M.: ...mert minden ember ugye,
Isten képmására teremtett. De
hogy ezen manapság mégis mit szok-
tak érteni, azt legkönnyebb talán a
megalázó bánásmód elutasítása felől
megközelíteni. Tehát hogy vannak
bizonyos dolgok, amit emberekkel

nem lehet megtenni. Nem arról van szó, hogy az emberek ugyanakkorák lennének, ugyanolyanok az értelmi képességeik stb., hanem hogy van bizonyos morális követelmény, amit minden emberrel szemben érvényesíteni kell. És ebből kiindulva van még másrészt, ami ma szintén elég népszerű témája a politikai filozófiának, az állampolgári egyenlőség. Az állampolgári egyenlőség sem arról szól, amit Mihály mond, hogy érvényesüljön egy szigorú egyenlőség, mindenki kapjon ugyanannyit, hanem ez inkább republikánus megfontolásból az egyenlők társadalma, ahol az egyik ember nem hajbókol a másik előtt csak azért, mert magasabb kaszta született bele.

V. M.: Ez a modernizmus alapeleme tulajdonképpen. Kössük a francia forradalomhoz, bár távolról sem vagyok biztos benne, hogy ahhoz kell kötnünk. Addig olyan társadalmak léteztek, ahol az emberek születésüknél fogva különbözőek voltak. És ezt mindenki elfogadta. Nemcsak az arisztokrácia fogadta el, hanem a legalsóbb rétegek is, hogy igen, van fönt, és van lent. Ez világos. A francia forradalommal beinduló modernitás ezt állandóan megkérdőjelezi. Jogosan kérdőjelezi meg, mert minden ember egyenlő, akármit is jelentsen ez, születésénél fogva ember, tehát mindenféle emberi jogok megilletik. Nincs olyan, hogy az egyiknek több joga van, a másiknak meg kevesebb.

Nem csoporthoz, osztályhoz, társadalmi réteghez kötött, hogy milyen jogaink vannak, hanem minden embernek egyenlő jogai vannak. Igenám, de hát nem világkormány van, hála Istennek, vagy sajnos – valószínűleg egyszerre igaz mindkettő. Így aztán egyszer ezt definiálják emberi jogokként, máskor mást definiálnak emberi jogokként, aztán jön egy ENSZ, csinál egy chartát, s fölírja papírra, hogy ezek és ezek az emberi jogok. Hát ez mind illúzió! Az a kérdés, hogy egy ideális sémát akarunk fölvezetni, amelyről tudjuk, hogy utópia, vagy azt szeretnénk megnézni, mégis hogyan lehetne azokat a társadalmakat, amelyek vannak, élhetőbbé tenni, hogy kirívó igazságtalanságok ne legyenek.

Cz. A.: Úgy érzem, szorulok be egy olyan radikális baloldali sarokba, ahova nem szeretném magam pozicionálni; ám legyen. Picit vitatkozva, vagy tán félreértve Misut, onnan kezdeném, hogy ugyan a francia forradalom óriási törést jelentett, de pont a Miklós említette angolszász hagyomány jelentheti azt is, hogy időben vissza is mehetnénk, legalább egy évszázaddal. A *habeas corpus*, az az elképzelés, hogy legalább a test a tied, tehát az a minimumjog...

Z. M.: ...vagy a levellerek!

V. M.: Jó, hát angol forradalom is volt. Csak nem terjedt túl tulajdon-

képpen Anglia határain, és ami általánossá vált, azt a francia forradalomhoz kötjük. Sok szörnyűséget is ahhoz kötünk.

Cz. A.: Persze. De nem lehet-e azt mondani: bármilyen szörnyűségek történtek is a modernitásban, mégis a minimumjogok elképzelése a mai modern technikai adottságok közepette, s anélkül hogy valamilyen szélsőséges, elviselhetetlen utópiát próbálnánk megvalósítani, azért mégiscsak kiterjeszthetőbb. Ami a tizenhetedik században a *habeas corpus* lehetett, az ma nemcsak az élethez, a fizikai létezéshez való jog lehetne, hanem mondjuk a lakhatáshoz való jog vagy az ételhez-italhoz való jog. Ezek ma nem nagyon nehezen megoldható dolgok, pl. nem kell szörnyű beavatkozásnak történnie ahhoz, hogy hajléktalan embertársaink valamilyen lakhatáshoz jussanak. Nem kell ahhoz szélsőségesen egalitárius társadalmat létrehozni, hogy ne legyen gyermekéhezés, illetve hogy ne legyen tömeges hajléktalanság.

V. M.: András, amit most elmondasz, az egy utópia, akárhogy mondd.

Cz. A.: Igen, de csak mert nem tettem hozzá, hogy nem Afrikáról beszélek. Ez egy olyan utópia, ami sokhelyütt megvalósult.

V. M.: De elvileg mi elismerjük, hogy a hajléktalanoknak ugyanolyan jo-

gaik vannak a lakhatásra, mint akárki másnak. Ám tényleg ugyanolyan joguk van? Fenét! Vegyük tudomásul, joguk lehet, hogy van, de hát most jogról beszélünk, vagy arról beszélünk, hogy mit tekintünk igazságosságnak. Nem elég a jog elismerése.

Cz. A.: Én se csak jogról beszélek. Olyan, viszonylag gazdag társadalmakban élünk, ahol csomó minden lehetőségessé vált, ami a korábbiakban elképzelhetetlen volt, és – megismételném – a világ bizonyos pontjain meg is valósult, többé-kevésbé.

V. M.: Többé-kevésbé, igen. Most ne próbáljuk itt elemezni, hogy tényleg a Nyugat annyival jobb-e, mint ezek a volt szocializmusok. Nem érdekes, ha általában beszélünk az igazságosságról. De egyet kimondhatunk. Hogy nem elég a jog, mert ha megnézed a Borsodban élő cigánygyerekeket, nekik is mindenre megvan a joguk. Csak lehetőségük nincsen semmire. Nem semmire, nem halnak éhen, azt hiszem. Csak az öregek szoktak éhen halni meg megfagyni. Nekik is joguk volt a fűtéshez. De még mekkora joguk volt hozzá. Csak nem tudták megszerezni a tüzelőt.

Z. M.: De szerintem ez egy következő kérdés. Ha tudjuk, hogy igazságtalan, hogy megfagynak és éhen halnak, akkor bizonyos fokig az első feladatunkat már elvégeztük: azonosítottuk, hogy ez igazságtalanság, és az

igazságos társadalommal ez az állapot nem fér össze. Lehet mondani, hogy mit érnek vele, ha csak ennyi van a kezükben; azért mégiscsak valamit, mert tudjuk, mi az az irány, amerre menni kéne. Vélném, ekkor megint érdekes lehet az angolszász vonal. Itt ma már a kurzusokat az ideális és a nem ideális elmélet közötti különbségtétellel vezetik be. Ez nagyjából megint Rawlston ered. Rawlston az igazságosság elmélete egy tökéletes társadalmat próbál elképzelni, ahol szigorú szabálykövetés van. A létező társadalmakban minden van, csak szigorú szabálykövetés nincs. Szóval a nem ideális elmélet egyre nagyobb teret nyer az utóbbi időben a politikai filozófiában. Ne azt gondoljuk el, hogy miként jöjjön létre egy ideális társadalom, hanem induljunk ki abból, hogy ami van, az igazságtalan, és azt hogy lehetne kijavítani. Hogyan tudunk ebből a nem igazságos állapotból eljutni egy igazságosabb állapotig, hogyan tudjuk ezt definiálni. Ez bizonyos fokig mindenképpen tényleg utópia lesz, de szerintem nincsen semmi baj az utópiákkal.

V. M.: Makacsul visszatérek ahhoz, hogy érdemes-e teoretikusan kidolgozni, hogy mi lenne az igazságosság?

Cz. A.: Persze, én is pont arra próbáltam célozni, hogy nem. Nem egy ideális elméletet próbáltam akár csak felvázolni is, hanem felvettem azt a

lehetőséget, hogy olyan, viszonylag gazdag társadalmakban élünk, amelyek viszonylag kevés erőfeszítéssel simán meg tudnák oldani, mondjuk a lakhatásnak a problémáját.

V. M.: Te most a politikusok felől beszélsz. Politikuson érthetjük az ország vezetését is, a helyi önkormányzat és a civil szervezetek vezetését is. De ez nem teória kérdése. Arra járkálok és látom, hogy itt baj van, s kitalálom, hogyan lehet ezen segíteni. Ezen segíteni, és nem hogy miként lehet egy igazságosabb világot létrehozni. Mert a teoretikusok állandóan nyomják ezt az izét, sok füle-farka nincsen.

T. E.: Én megpróbálnám összekapcsolni a két dolgot. Joguk van rá, de mire mennek vele – azért az sem magától értetődő, hogy joguk legyen rá. Hol van ilyen joguk? Tehát ez is fontos, hogy egyáltalán vannak-e konszenzusos elgondolásaink arról, mi az a méltányos létminimum, és ha vannak, akkor ez mégiscsak valami általános elv. Az az érdekes, hogy mit tart jogosnak, igazságosnak az adott társadalom. Mert azért nincsenek bizonyos jogok rögzítve, vagy azért nem adunk lakást minden hajléktalannak, vagy ezért nem vezetünk be többek között feltétel nélkül alapjövedelmet, mert a társadalom ezt nem fogadná el igazságosnak, vagy legalábbis azt gondoljuk, hogy nem fogadná el igazságosnak.

Z. M.: Amit az előbb mondtatok, az már egyfajta utópia. Hogy mindenkinek legyen fedél a feje fölött, meg hogy senki ne haljon éhen.

V. M.: Megint általánosságban beszélünk. Az előbb már viszont eljuttunk oda, hogy nézzük azokat a konkrét feltételeket, amelyek között emberek járkálnak az országban, szociálisan vagy politikailag elkötelezettek, vagy mit tudom én, hogy vannak elkötelezve, észreveszik, hogy valami tűrhetetlen, és megpróbálnak tenni ezért valamit. Ők nem az igazságosabb társadalomért akarnak tenni valamit, hanem azért, hogy azok a szerencsétlen kölykök ne nyomorogjanak, ne éhezzenek, ne fázzanak és így tovább. Ez nem ugyanaz.

T. E.: Borzasztó érdekes elgondolkodni azon, hogy azok, akik járnak-kelelnek, és azt gondolják, hogy mások ne éhezzenek, azoknak azért nyilván az van valahol a fejében, hogy nem annyira igazságos, hogy ott éheznek, nekem meg tele a hűtőm. Arra lenne izgalmas rákérdezni, hogy ők ezt így gondolják, mások meg máshogy gondolják, s miért gondolják máshogy és hol lehetne konszenzusra jutni?

V. M.: Eljutottunk az antropológiához.

Z. M.: Két dolgot mondanék. Az egyik, hogy az nem igazságossági kérdés, hanem humanitárius, hogy

ne szenvedjenek embertársaink. Az igazságosság valamilyen szempontból a kötelességekről szól: mi az, ami valakinek kérés nélkül is jár. Pl. a libertariánusok – akik nem annyira rossz emberek, mint gondolják róluk, csak tévednek, dehát az egy dolog –, nos, ők hogy vélik? Itt van Robert Nozick klasszikus esete. Ő azt mondja, hogy csak a rossz hír hozója, nem őt kell ezért bántani: amit a baloldaliak gondolnak, a széles elosztás, arra egész egyszerűen az emberek nem jogosultak; mindazonáltal elmélete kompatibilis azzal, hogy a gazdagabbaknak segítenie kell az elesetteken – de ez nem jár. A másik, amit hangsúlyozni szeretnék, hogy szerintem tök mindegy, hogy erről az emberek mit gondolnak. Nem fogadják el, hát Istenem, nem fogadják el. Csak tisztázzuk, azért az jó kérdés egyébként, hogy vajon az igazságossági elméletünknek része kell-e legyen, hogy az emberek mit fogadnak el és mit nem. Mert lehet, hogy például mit tudom én, Singernek meg követőinek van igaza, és mindenki jövedelmének egy jelentős részét Afrikába kellene utalni segélyként az éhezőknek. Most nyilván erre is rögtön mondhatjuk, hogy de az emberek nem fogadnák el. Az egy dolog, de lehet, hogy ez lenne a helyes, amit tehetünk.

V. M.: Bocsánat, ki határozza meg, hogy mi a helyes?

Z. M.: A filozófus.

V. M.: A filozófusokat küldjük haza. Azok semmire nem valók. Csak abból lehet kiindulni, hogy adva van egy társadalmi állapot, és a társadalmi állapoton belül vannak ilyen erők, olyan erők, amolyan erők, ezek egymással hadakoznak, és vagy az egyiknek sikerül keresztülvinnie az elképzelését, vagy a másiknak.

Z. M.: De pont az a lényeg, hogy mi nem ebben vagyunk érdekeltek. Természetesen, ahogy az lenni szokott, a filozófusok rengeteget tévednek, ezt tudjuk, de...

V. M.: Nem tudom, hogy tévednek-e. Fogalmuk sincs, miről beszélnek.

Z. M.: Jó esetben azért van. A filozófiának pont a lényege...

V. M.: ...az antropológia, amit Emőke nagyon helyesen előszedett.

T. E.: Nem arról beszélek, hogy amit a társadalom nem fogad el, az nem helyes, vagy ne törekedjünk arra, hogy elfogadják. Beszélhetünk arról is, hogy mi a helyes szerintünk, meg beszélhetünk arról is, s a bourdieui felütéssel nekem úgy tűnt, hogy erről akarunk beszélni, hogyan működik a társadalom. És ebből a szempontból meg hogyne érdekelne minket, hogy az emberek ezt vagy azt nem fogadják el – akkor mi más érdekeljen bennünket?

Z. M.: Mondjuk ez egy további kérdés már.

V. M.: Mihez képest további?

Z. M.: Ahhoz képest, hogy azonosítottuk a problémát.

V. M.: Hogy kidolgozzuk az ideális társadalom sémáját, és aztán megnézzük, hogy kik azok, akik hajlandók ennek megfelelően működni, és kik azok, akik nem. Ebből két lehetőség adódik. Egy. Vagy lehúzzhatjuk magunkat a véécén, ezzel az egész szép teóriánkkal, vagy diktátorokká válnunk. Ez a két lehetőség van.

Cz. A.: Hát azért látok köztes opciókat is. Megpróbálhatunk létrehozni olyan közösségeket, ahol ez az egész működik. És ezek a legkülönbözőbb közösségek lehetnek.

V. M.: Próbáljuk megnézni, hogy kikkel hozhatunk létre ilyen közösséget. Az egyik ember képes efféle közösségi tevékenységre, a másik nem. Látjuk ezt, főleg olyan szituációban, amiben mi vagyunk, ahol a politikának nem éppen az a célja, hogy a társadalmi igazságosságot megvalósítsa. Ezzel szemben megjelennek a színen olyan egyedek, közösségek és civil mozgalmak, amelyek éppen ezt akarják megvalósítani. Ám az igazságos társadalmat a filozófusok akarhatják, meg megvadult politikusok. A filozófusok elmondják a javaslatu-

kat, aztán hazamennek, a megvadult politikai képességeiket. Aztán őke mond, az pokolian fontos. Nem lehet a többség akarata ellenére kormányozni, nem lehet a többség akarata ellenére bevezetni dolgokat. Ezt ne úgy tessék érteni, hogy a fentiek semmiféle nevelő funkciója nem lehet. Lehet. Csak ne erőltessük, mert azt már kipróbáltuk. Én már hosszú évtizedeken át próbáltam ki, ti fiatalabbak vagytok. Ne legyen az államnak nevelő funkciója. Lehet beszélni arról, mit is látok helyesnek, mit látok kevésbé annak, de az állam tulajdonképpen lehetőségekhez kell, hogy szabja az elképzeléseit, és a meghozott törvényeket. Hát sajnós nálunk is ez a helyzet. Vezérünk, Viktor kiszaszerolta, hogy mit szeret ez anép. Szeretie megvadult nacionalizmust, rettenetesen utálja az idegeneket, satöbbi, és akkor mi van. Az, hogy ő tudja, hogyan marad hatszáz évig miniszterelnök. Z. M.: Szerintem ez kormányzás kérdése. Z. M.: Szerintem ez kormányzás kérdése. Ez nem a „Hogyan vezessünk egy népet?”. Machiavelli próbálkozott ilyesmivel: hogy kellene egy várost vezetni. Egyébként nyilvánvalóan ő is egy csomó dologról tudta, hogy az helytelen, de hát ugye ha a fejedelem sikeres szeretne lenni... Az a fajta politikai elmélet, amit művelek, az nem a hogyan kormányozunk sikeresen forgatókönyve, hanem

erkölcsi szempontok alapján. Amibe akár az is beleférhet, hogy X, Y társadalomban ez-és-ez mondjuk utópisztikus.

V. M.: Te mint politikai teoretikus sokkal inkább filozófus vagy, mint én, a filozófus. Kidolgoznál nagyon lelkesen koncepciókat, amelyek az elképzelésed szerinti igazságosabb világot hoznak magukkal. Én meg már erről leszoktam. Feuerbach II. tézisét úgy utálom, mint a szart. Egyrészt a filozófusok mindig is azt akarták, hogy megváltozzon a világ, és akkor jön, hogy eddig csak magyaráztuk, most megváltoztatjuk: íme a recept. Köszönöm szépen, kipróbáltuk, nem kérjük. Hanem arról próbáljunk meg beszélni, nem akarom megszabni, hogy miről próbáljunk meg beszélni, inkább: én arról beszélnék, hogy adva egy világ, amely még soha igazságos nem volt. És hogy viszonyuljunk ehhez? Addig nem nyugszunk, amíg ki nem dolgozzuk az igazságos társadalom receptjét, és akkor tudjuk, hogy ez utópia, s ebből megpróbálunk valamit megvalósítani. De kik ezek a mi? Menjünk politikusnak, vagy szidjuk a politikusokat, mert mégse próbálják meg, és milyen kényelmes a helyzet, nekünk csak szidni kell őket, és minden rendben van. A másik lehetőség viszont az, hogy lehet lassú mozgásokon keresztül bizonyos alapvető kérdéseinkben igazságosabb megoldásokat találni.

Cz. A.: Meliorizmus. Oké, ne legyen nevelőállam, de valamilyen értelem-
ben orientáló állam azért mégiscsak
elképzelendő, nem? Például olyan ál-
lam, amelyik ha érzékeli is, hogy nem
tud a közösség nagy többsége ellené-
ben kormányozni, de mégsem pró-
bálja szítani a xenofóbiát. Érzékeli
azt, hogy mennyire idegengyűlölő ez
a társadalom, de nem játszik még rá
arra pluszban egy óriásplakát-kam-
pányban.

V. M.: Manapság azért nem a szép-
ségnek, az igazságnak és a jósnak
elkötelezett politikusokkal találko-
zunk, és nem csak Magyarországon
nem. Mindenki meg akar maradni a
hatalomban, s azt nézi, hogy az em-
bereknek mit mondjon ahhoz, hogy
elfogadják. Hogy őt fogadják el.

Cz. A.: Egyébként a magam részéről,
bár nem állítanám, hogy madárjós
vagyok, aki tudja, mit hoz a jövő, de
még abban sem vagyok biztos, hogy
ez hosszú távon ügyes taktika. Ez az
éppen leeső tányérnak az elkapását
jelenti. Hosszú távon mindannyian
halottak vagyunk, tudom, de...

V. M.: Ez a probléma, látod? Hogy a
filozófus örökkévalóságokban gon-
dolkodik. Mi az, hogy igazság? Ösz-
sze-vissza történnék dolgok. És most
csinálunk valamit, ami igazságos az
érzésünk szerint, jaj de jó, sikerült,
ennek nagyon örülök.

Cz. A.: Ennél azért rövidebb távra
gondoltam. Esetleg nemcsak az lehet
a politikusnak a nagy vágya, hogy a
pillanat ura legyen, vagy akár a kö-
vetkező választást megnyerje, hanem
elképzelhető, hogy öt év múlva is
lesz még világ, és mondjuk különbö-
ző szcenáriókra érdemes felkészülni.
Annál nagyobbnak látom a bajt, hogy
most sokan bután alkalmazkodnak
bizonyos érzékelt elvárásokhoz.

V. M.: Ezt nevezzük populizmusnak,
ez terjed ma a modern világban.

T. E.: Nem csak a gyakorlati kor-
mányzásról, vagy a totál elvont ter-
vekről lehet beszélni. A kettő között
van csomó minden. Pont arról lehet
érdekes beszélni, hogy milyen elvek,
akár utópiák, ideálok mentén, miről,
hogyan lehet értelmes társadalmi dis-
kurzusokat folytatni.

Cz. A.: Apropó: feltétel nélküli alap-
jövedelem? Kíváncsi lennék, hogy mi
a viszonyotok hozzá.

V. M.: Hogy mi erről a véleményünk,
azt kérdezed? Biztos, hogy van véle-
ményünk? Én előbb kipróbálnám.
Szóval, nem tudom, kicsit utópishti-
kus elképzelésnek gondolom, hogy
mindenkinek legyen alapjövedelme,
amiből szerényen, de meg tud élni.
Na most, ha ez mindenkinek van, ak-
kor az biztos nagyon jó. Csak azt nem
tudom, mi történik ekkor a társada-
lomban, és erre nem tudok válaszol-

ni anélkül, hogy kipróbáltuk volna. Nem tudom, mit fognak azok szólni, akik úgy gondolják, most miért az én pénzemből csípnek le, én termeltem meg, miért jár nekik, amikor nem csinálnak semmit. Ez lesz a többség. Ilyenkor hogyan lehet ezt megvalósítani? Erőszakkal?

T. E.: Nem arról van szó, hogy akkor rögtön valósítsuk meg. De például egy kicsit szélesebb társadalmi párbeszédet azért lehetne kezdeni róla. Elmondhatnák azok is az érveiket, akik attól tartanak, amit mondasz, meg azok is, akik szerint nem kell ettől tartani.

Cz. A.: És mit értünk megvalósításon? Miért kellene rögtön nagyban gondolkodni, valósítsa meg egy gazdagabb önkormányzat. Kortárs nyugati példák is vannak arra, hogy lokálisan próbálták ki.

Z. M.: Már a tizenkilencedik században, a vidéki Angliában volt ilyesmi, a Speenhamland-rendszer, de Polányi és Marx is kritizálták, hogy nem működött.

T. E.: Alaszkában is volt alapjövedelem. Az olajjövedelmek egy részét osztották szét. Finnországban jelenleg is zajlik egy efféle kísérlet.

Z. M.: Alaszkában a mai napig mindenki kap némi járadékot, azt hiszem évi kb. egy-két ezer dollárnak meg-

felelően. Meg Kanadában is volt a hetvenes években, kísérleti jelleggel, és állítólag ma már úgy gondolják az adatokat vizsgálók, hogy működött, de persze ez megint empirikus kérdés. Pont az ilyen teszthelyekkel az a baj, hogy a tudósok szerint érvényesül egy teszthatás, mert az emberek elkezdenek máshogy viselkedni, amikor tudják, hogy figyelik őket. Én egyébként az alapjövedelemről nem gondolom, hogy az igazságos társadalomnak feltétlenül része kell legyen. Úgy vélem, hogy kompatibilis, része lehet. Bizonyos szempontból ez valóban egy pragmatikus kérdés, hogy tényleg hozza-e a dolog azokat a pozitívumokat, amiket szeretnénk tőle elvárni: ha igen, akkor jó, ha meg nem, akkor hagyjuk. Mert végül is az alapjövedelem valamilyen szinten, amiről Mihály is beszélt, egyfajta alternatívája egy társadalmi minimum megteremtésének. De a társadalmi minimumot szükséglet alapon is létre lehet hozni. Tehát hogy próbáljuk meg beazonosítani azokat a csoportokat, akiknek valamire szükségük van, s őket célzottan támogassuk.

V. M.: Ha a pénzt megkapják, akkor azt fogja mondani a többség, hogy úgyis elisszák, ne adjuk oda nekik. És talán még igazuk is van, nem tudom. Én is biztos elinnám, ha másom sincs, azt a kis pénzt. Amiről most beszéltél az az, hogy aki láthatóan hajléktalan, annak valamiféle hajlékot kell kiutalni. Minden rászorulóknak mindennap

kiosztjuk az élelmiszeradagját, stb. Ez nem jövedelemminimum, hanem a biztosítása annak, hogy a társadalom legalsóbb rétegei ne hulljanak ki a társadalomból. Valószínűleg nagyon jó lenne; humanitáriusabb társadalmakban biztos meg is valósítható, nálunk biztos nem. Ami összefügg azzal is – most attól függetlenül, hogy micsoda vagyonok halmozódtak itt föl –, hogy ez egy szegény társadalom. Vagyis akik középen vannak, és fantasztikus, mit güriznek azért, hogy legyen normál lakhatásuk és normálisan tudják étkeztetni és öltöztetni a gyerekeiket, azoknak ez nem nagyon fog tetszeni. Hollandiában vagy Svédországban persze...

Z. M.: Ugye, ha a valódi feltétel nélküli alapjövdelemről beszélünk, akkor még a milliárdos is megkapja, mert onnantól fogva, ha nem, akkor az már nem feltétel nélküli jövedelem, akkor már nem vonatkozik mindenkire. De sokféleképpen lehet ezt csinálni, pl. hogy a középosztály is pluszjövdelemhez jusson. Viszont etikai alapon elfogadhatatlan, hogy bizonyos emberek, akiktől azt gondolják, nem tesznek semmit azért, hogy bármijük legyen, hogy ők ne kapjanak semmit.

T. E.: Rengeteg minden van ebben az alapjövdelem témában. Először is szerintem ez jó igazságossági kérdés alapból. Szoktam próbálni a hallgatókkal beszélgetni erről, pláne ami-

kor két éve a Lét Munkacsoport, ez a magyar koncepció is bejött, akkor többször szóba került az órákon. És azt látom, hogy az egész nagyon erős elutasításba ütközik. Valahogy borzasztó erősen belénk van kódolva, hogy pénzt csak a munkáért. Ne legyen már olyan, hogy valaki munka nélkül jut pénzhez. Ezért fogadják el széles körben a mindenféle közmunkaprogramokat meg a workfare-t, mert ez rögzült a fejünkben, nem csak Magyarországon.

Cz. A.: A fizetett emberi munkának a periferezálódása és a prekariátus előtérbe kerülése nem azt jelenti-e, hogy szükségszerűen fel fog merülni a feltétel nélküli alapjövdelem? Rengeteg olyan ember lesz, aki egyébként nem jut jövedelemhez.

T. E.: Majd meglátjuk, így lesz-e, mert a nyolcvanas évek elején is azt mondták, hogy egy-két évtizeden belül a munkaképes korúak felének nem lesz munkája, aztán mégsem ez történt. Ettől függetlenül még máskor megtörténhet. Ez az egyik igazságossági probléma, a munkanélküliség, másrészt viszont az is borzasztó érdekes, amit mondtál, hogy ne adjuk oda nekik, mert majd elisszák. A múltkoriban diákokkal beszélgetve megjegyezte az egyik srác, hogy hát ő a hajléktalannak nem ad pénzt, hanem bemegy vele a közértbe és megveszi neki a zsemlét. Szerintem ez arculcsapása annak az embernek:

annyt se nézel ki belőle, hogy ő saját maga el tudja dönteni, hogy most neki a zsemlére vagy az üveg borra van szüksége. És a feltétel nélküli alapjövedelem-koncepciónak pont ez egy borzasztó fontos eleme: mindenkinek ezt az egyenlő méltóságát próbálja kialakítani azáltal, hogy egyáltalán megteremti a lehetőséget erre. Mert iszonyatosan széles rétegekben egyszerűen föl sem merül, hogy lehetne huszonöt- vagy ötvenezer forint, amiről ő szabadon dönthet. És dönthet úgy, hogy leissza magát belőle. Vagy ugye fel szokták azt vetni pont a magyar alapjövedelem-koncepció kapcsán, amely a gyerekekre is előírnyozza a támogatást, hogy ha majd tizenévesek megkapják, akkor megveszik a mindenféle új, csilivili hülyeséget. Lehet, hogy először, egy vagy két évig megveszik az új, csilivili hülyeséget, de teremtettünk egy lehetőséget arra, hogy egyáltalán megéljék ezt a döntési helyzetet, és kidolgozódjanak másféle mércék, s egy idő után talán már nem a hülyeséget veszik meg. Tehát olyan lehetőség teremtődik, amit ezek a rétegek korábban nem ismertek. Részben ugyanezért nagyon más az, mint amit szintén mondtatok, a garantált minimum jövedelem. Hogy ne adjunk mindenkinek, adjunk a rászorulóknak. Ez mivel jár? Azzal, hogy a rászorulóknak pályáznia kell rá, be kell bizonyítania, hogy ő rászoruló, meg kell mutatni a lyukas zsebet, meg a lepukkant lakását. Ezt egy csomó em-

bernek adminisztrálnia kell, ki kell vonulni hozzá környezettanulmányra. Ez egyrészt marha sokba kerül, másrészt elég megalázó azok számára, akik átmennek ezen a procedúrán.

V. M.: De amit én mondtam, az tulajdonképpen semmi más, mint a munkánélküli segély. Aki keres, az megkapja a jövedelmét. Aki pedig nem jutott munkához, ott ne kérdezzük meg, hogy miért nem.

T. E.: Hát, akkor megint ugyanott vagyunk.

V. M.: Mindig ugyanott vagyunk. Mind fantáziálunk. A realitástól messze vagyunk.

T. E.: Az alapjövedelem-koncepciók azért túl vannak a fantáziálás kategóriáján.

V. M.: Csak gazdag országban van értelme erről egyáltalán szót ejteni.

Z. M.: Szerintem nem. A magyar alapjövedelem-koncepció nyilvánvalóan nem gondolkodhat abban, hogy majd mindenki dúskálhat. Viszont a segélyezési rendszert is kiváltaná, és jönne valami plusz még a fölött. A szegények meg az alsó középosztály számára olyan biztonságot teremtené, ami előtte nem volt meg. És ott lenne az elvárás, hogy a legelesettebbek elinduljanak, s bizonyos tesztek is azt mutatták, hogy megpróbáltak

a saját képességeik fejlesztése irányában elmozdulni.

T. E.: Egyáltalán lehetővé válna, hogy munkát keressenek.

Z. M.: Így van, hogy ne a napi apró-cseprő gondokkal kelljen foglalkozniuk, hanem lehetőségük legyen saját magukat fejleszteni. Azt szerettem volna még az előzőekhez kapcsolódva mondani, hogy a robotizáció és az informatika gyors ütemű fejlődése az egyik oka, amiért főleg a képzetlen munkák terén, ugrásszerűen meg fog nőni a munkaerő kínálat, és radikálisan át fogja alakítani a munka világát, aminek egyébként már ma is számtalan jele akad. Azt várnánk el a munkától, hogy elmegyünk dolgozni és megélünk belőle. Ám most már a dolgozói szegénység is nő. Van munkánk, csak mégse élünk meg belőle. Úgy vagyunk szegények, hogy van munkánk. És ott találhatjuk magunkat, hogy mondjuk lesz x kreativitást igénylő munkahely, ahova nem fog mindenki beférni, és ekkor elképzelhető, hogy az alapjövedelem segít. Tulajdonképpen mindig is ez zajlott a világban, amióta gépesítés van... Akad egy történész a Rutgers Egyetemen, James Livingston, aki a munka történetével foglalkozik, és a kutatásának az a neve, hogy *Fuck work*. Livingston rámutat, az emberi élet egyik sajátossága, a társadalmi élet sajátossága, hogy a karakterünket, identitásunkat is a munka alapján

határozzuk meg (valószínűleg sokan az alapjövedelmet is ezért utasítják el). Lehetséges, hogy ezt a technikai fejlődés valamilyen szinten meg fogja változtatni.

T. E.: Egy pillanatra a nem nagyon gazdag országok és az alapjövedelem kérdésére visszatérve: a magyar FNA (feltétel nélküli alapjövedelem) koncepció azzal számol – nekiültek mindenféle okos emberek, közgazdászok, nem a levegőbe beszéltek –, beleszámítva mindent, amit kiváltana, az adórendszer átalakításával együtt, hogy összesen néhány százmilliárdnyi pluszforrás kell hozzá. Néhány százmilliárdot hetente kiadunk valamire, úgy értem, országos szinten. Ti is halljátok, milyen összegek röpködnek. Ehhez képest két- vagy háromszázmilliárd forint pluszforrás szinte semmi.

V. M.: Elvesszük a WC-szerelőktől.

Z. M.: Megütötte a fületem, hogy a közgazdászok nem a levegőbe beszélnek. Tiltakozni szeretnék.

V. M.: Ez az egész probléma azért merült fel nyilvánvalóan, mert egyre inkább fennáll a veszélye annak, hogy a társadalom el tudja látni magát anélkül, hogy akár ötven százalék effektív termelőmunkát végezne. Ezért merült fel, nem azért mert ott vannak a nyomorultak, de hogy, az nem számít senkinek. Nem arról van szó,

hogy a munka valami tartást ad, persze, hogy ad tartást, de ha nem kell dolgozni, ha nem lesz magától értetődő – ez magától értetődő azért a mai világban, a modern világban, hogy igenis dolgozunk, és ezért kapunk jövedelmet –, akkor nem tudjuk, hogy hogy néz ki majd a világ. Ezért mondtam, ha kipróbáltuk, akkor majd meg tudom mondani, mi a véleményem róla.

T. E.: Nem hiszem, hogy akkor a többség nem dolgozna.

V. M.: Abból indul ki az egész koncepció, hogy azért kell az alapjövedelem, mert a többségnek nem lesz már munkája.

T. E.: A többségnek nem lesz a jelenlegi piaci alapon munkája. Tehát nem lesz olyan munkája, amiért a versenyszférában kapna pénzt. De ez nem jelenti azt, hogy nincs egy csomó közösségi szükséglet, egy csomó tennivaló. Minden attól függ, mit értünk munkán? Mert ha a munkán a *jobot*, az állást értjük, akkor tényleg előfordulhat, hogy az automatizálás, stb. miatt ez nem lesz egy csomó embernek. De ha a munkán a dolgok egy kicsit szélesebb spektrumát értjük, mindenféle hasznos, fontos, értelmesnek hitt tevékenységet...

V. M.: Kinek fontos, és kinek értelmes? Ez a kérdés.

T. E.: Egy csomó olyan dolgot meg lehetne csinálni, amire lenne igény, meg lenne szándék is, csak a jelenlegi feltételek mellett nem tudjuk megcsinálni, mert az a kényszer érvényesül, hogy meg kell élnünk a munkánkból. És ha az alapjövedelem megszüntetné ezt a kényszert, hogy meg kell élni a munkából és csak abból, akkor az emberek egy sokkal szélesebb spektrumból választhatnának az általuk értelmesnek gondolt tevékenységek közül.

V. M.: Én ezt nem tagadom, csak azt mondom, amíg ki nem próbáltuk, addig nem tudjuk.

T. E.: Addig nem tudjuk, se pró, se kontra. Szélesebb körben kellene modellkísérletek.

Z. M.: A robot az autógyárban kiváltja x ember munkáját. A Tesla tulajdonosának most épül az új gyára Kaliforniában, ahol a gyártósor teljesen robotizált lesz. Számolhatunk, hogy ott hány munkahely fog felszabadulni azért, mert robotok fognak gürizni, nem pedig emberek. Emiatt születnek azok az elképzelések, nemcsak a francia szocialista elnökjelölt, hanem pl. Bill Gates részéről is, hogy a robotot ugyanúgy meg kell adóztatni, mint az embert. Az abból befolyó pénzt pedig majd szociális kiadásokra kell fordítani. Vagyis úgy nézne ki a dolog, hogy az lenne a haszna a robotizációnak meg az automatizá-

lásnak, hogy ne a gyártulajdonosnak a profitja legyen x-szel több, hanem a közösségnek mint olyannak.

Cz. A.: A munka kapcsán nagyon fontos a robotizáció-problematika, de a prekár világ legalább ennyire. A saját bölcsész példámon veszem észre, hogy mennyire előtérbe kerülnek a nem hagyományos, atipikus foglalkoztatási módok. Engem egyelőre nem vált ki robot, de azért érzékelem, hogy az utóbbi húsz évben mennyire megváltozott minden. Ez nemcsak egy egyszerű munkás problémája, hanem most már minket is elkezdett érinteni, az értelmiséget vagy a középosztályt is.

V. M.: ...lassan kikapcsoljuk, minek az.

Cz. A.: Tehát ez nem csak az alsó státuszúakat érintő probléma, nem?

Z. M.: Olyannyira nem, hogy pl. az eBayen évente 60 millió eladó-vevő vitát egy online alkalmazás segítségével döntenek el, ahelyett hogy jogászokat alkalmaznának erre a feladatra. Nyilvánvaló, hogy nem csak arról van szó, hogy ha bejönnek az önzetű autók, akkor hány sofőrnek fog megszűnni a munkája. De alapvetően úgy tűnik, az ilyen jellegű munkákat fogja ez a legjobban érinteni – azokat a munkákat fogják kiváltani a gépek, melyek rutinra épülnek, nem pedig kreatív döntésekre.

Cz. A.: Úgy veszem észre, meglehetősen, a robotizáció az az alap, amire minden épül, de nagyon sok egyébvel találkozva olyan prekár társadalom jön létre, hogy a robotizációval nem megszűnő állások esetében is elvész az a kicsi stabilitás, ami húsz, harminc éve még volt. És lehet, hogy ez az egész azzal is összefügg, hogy kipróbáltatott: olyan nagy ellenállás nem lesz; ezt is meg lehet veletek csinálni, akkor megcsináljuk. Nemcsak az van, hogy most akkor a prolikat kirúgjuk, és robotokkal helyettesítjük, hanem aki még nem helyettesíthető, azzal is eljátsszuk, hogy szerkesztőkém, kapsz majd fizetést – egy fél év múlva. Lázadsz ellene? Hát olyan nagyon nem. Fordítókám, akkor húsz évig ugyanaz az ívdíj. Ja, hogy húsz év alatt volt egy kis infláció? Ezeket mind ki lehetett próbálni, és a dolog egyre több helyen működik.

T. E.: Persze, de ez két különböző dolog. Érdekes leválasztani a magyarországi/kelet-európai vadhajtásokat – ez a szerkesztőkém, fordítókám – arról, hogy általánosságban az egész nyugati világban van egy prekarizálódás. Tehát a fizető munkához kötődő viszonyoknak az egyre bizonytalanabbá válása.

V. M.: Átlépünk lassacskán azon a ponton, amikor az ember által megalkotott robotok csak az ember által beléjük programozott dolgokat tudják ellátni. Fejlettebb emberek

lesznek, mint mi vagyunk. Mi meg pancsolunk a Balatonban, vagy elmegyünk valami melegebb helyre, és ott valahogy megleszünk, és akkor a világ meg fölntartja magát mindenféle robotok által. De nem tudom, miről beszélgetünk most, mert nem az igazságosságról.

Cz. A.: A prekariátus és a társadalmi igazságosság szerintem összefüggő dolgok.

T. E.: Abszolút. Ezekből a mindenféle atipikus munkaformákból három van, amit így külön számon tartanak a mindenféle uniós statisztikákban: a részmunkaidő, a határozott idejű szerződés meg az önfoglalkoztatás. És ezek egy csomó országban így együtt most már nagyjából kiterjednek a foglalkoztatottaknak a felére. Az újonnan létrejövő álláshelyek között meg még nagyobb az arányuk. Van egy általános elbizonytalanodás, ami megnyilvánul a határozott idejű, gyakornoki, részmunkaidős stb. munka terjedésében, tehát hogy nincs az a hosszú távú stabilitás, ami a klaszszikus bérmunkás társadalomnak a sajátja volt. Azt gondolom, hogy ez a meghatározó vonása a mai társadalmi állapotnak, ha van neki ilyenje. Ez az általános és nagyon széles rétegeket érintő bizonytalanság. Persze ezt is érdemes kétfelé választani. Mondjuk a prekariátusnak van egy felső rétege: itt nemcsak te vagy, hanem olyanok is, akik ezt valamilyen módon

szándékosan és önként csinálják, szabadúszóként például, az operatőr szintén egy ilyen prekár státusz, mert hol van munka, hol nincs. De ami a társadalmi igazságosság szempontjából fontosabb, az az alsó része a prekariátusnak, ahol tényleg a megélhetés szélén való egyensúlyozásról van szó. Egyébként vicces, hogy annak ellenére, hogy mindez milyen hihetetlenül széles rétegeket érint, valahogy mintha nem változtatná meg az alapvető elgondolásainkat arról, hogy mi az igazságos. A rendes embernek a fizetéséből, a rendes embernek munkából kell megélnie, dolgoznia kell.

Cz. A.: Mert mindannyian protestánsok vagyunk abban az értelemben, hogy a munkának mint identitáselemnek iszonyú a súlya. A fiatalokban is legalább annyi ott van, hogy ciki nagyon hosszú távon munka nélkül lennem.

T. E.: Mindig a hallgatókkal jövök, de pont valami ilyesmiről próbáltam velük eszmét cserélni a múltkor, és akkor valamelyik srác nagyon vágta a pofákat, és amikor megkérdeztem, azt mondta, hogy nem érti, hogy mi ez a hülyeség, amiről beszélünk? Mit lehet arról beszélni, hogy dolgozzunk-e vagy sem? Hát az az élet értelme, nem? Mondta nekem egy huszonegy éves gyerek. És nem azért, mert belegondolt a weberi protestáns etikába.

Cz. A.: Nem kell belegondolnia. Ott van benne.

V. M.: Ezt verték bele.

T. E.: Igazából nem is egy kötelesség-etikai megfontolás volt a részéről, utána meg is próbálta magyarázni, mikor látta, hogy leesett az állam, hogy valahogy ahhoz van ő is szokva, mindannyian ahhoz vagyunk szokva, hogy kicsit hozzátegyünk a világ folyásához, s ezt csak a fizetett munka bírja megvalósítani...

Cz. A.: Mégis az antropológiánál kötünk ki, nem? Az emberhez valahogy mintha hozzá tartozna, hogy értelemadó centrumokat teremt meg keres. És a munka sajnos...

V. M.: Nem muszáj munkának nevezni, sok mindent lehetne kitalálni, ha bárkinek erre szüksége lenne, miként is van az, hogy az ember szívesen folytat olyan tevékenységet, aminek van valami értelmes hozama. Nem feltétlen a munka az, ahol meg is fizetnek...

T. E.: Nem értem azt, hogy valamiféle antropológiai sajátosságunk lenne a munka.

Cz. A.: Nem. Az antropológiai sajátosság az értelemadás, hogy próbálunk értelmet keresni meg teremteni, és hogy, hogy nem egyre inkább, mintha olyan világban élnénk most

már jó ideje, amiben a munka az értelemadásnak egyik fontos terepe.

T. E.: Ez viszonylag új fejlemény, nagyjából valahol a reformációval merül fel, és onnan is még elég hosszú az út, amíg eljut odáig, hogy a társadalom minden rétegére kiterjedően az a rendes ember, aki dolgozik, aki munkát végez.

V. M.: Isten tudja, ez mikor alakult ki. A még a reformáció korát is megelőző társadalmakban az emberek többsége paraszti munkát végzett. A felső réteg az meg nem dolgozott, reprezentált. A paraszti munkánál nem merül föl az a kérdés, hogy a rendes ember dolgozik, mert egyszerűen a létezés alapját jelenti, hogy reggel ötkor kimegyek, és megfejem a tehenet. Aztán ez átalakul egy másfajta világgá, ahol már a munkák többsége ipari, stb. munka. A paraszti munkánál közvetlenül látom, hogy mit csinálok. Az ipari munkánál ez egyre kevésbé van így. Nem tudom, hogy miféle munka az, aminek van becsülete. A paraszti munkának biztos volt.

T. E.: Volt, de ennek ellenére, aki megtehetette, hogy ne dolgozzon, az nem dolgozott. Évezredekken keresztül ez volt a társadalmi normalitás, a privilegizált társadalmi helyzetnek az volt az elsődleges jelzője, hogy nem kellett dolgozni. Mert a munka az alapvetően kényszer volt nagyon sokak számára, a túlnyomó többség számára.

De az nem merült fel, hogy ez lenne a létezés értelemadó középpontja.

V. M.: Persze kényszer volt, de a másik oldalról magától értetődőség is.

T. E.: Azért magától értetődő, mert a társadalmi rend magától értetődő.

V. M.: Igen, persze. Magától értetődő az egész. És az, hogy a munka valamilyen értelemben az emberek szükségletévé válik, megint egy másik dolog. Annyi minden keveredik ezekben az elképzelésekben, hogy nagyon nehezen tudnám értelmezni: mindenféle változások tulajdonképpen a társadalom egész szövedékében, és a társadalom gondolkodásmódjában miféle további változásokat hoznak. De teljesen egyetértek veled, ma még mindenki úgy gondolja, az embernek dolgoznia kell. Nem hiszem, hogy azért mondja ezt, mert a munka becsület és dicsőség dolga, hanem mert abból élünk. De még ennyire sem gondolja végig. Természetes, hogy dolgozni kell. Hogy mi lesz egy olyan világban ahol ez már nem természetes – fogalmam sincs.

T. E.: Valahogy mégis megtörténnek ezek az átalakulások.

V. M.: Na, jó, csak beleragadtunk ebbe a marxista munkafogalomba, hogy a munka az valamiféle pro-

duktív tevékenység. Nem biztos, hogy az.

Cz. A.: Csomó minden értelmes és úgymond nem produktív tevékenységet tudnék végezni. Nekem szubjektíve a gyerekeimmel való hülyéskedés sokkal inkább értelemadó centruma a létezésemnek.

V. M.: Ha nemcsak a saját gyerekeiddel kéne csinálnod, hanem te lennél az óvóbácsi, abban a pillanatban munkának tekintenéd.

T. E.: Mihelyst fizetést kapnál érte.

Cz. A.: Nyilván.

V. M.: Az ember ebben a nagypapa korában pontosan tudja, milyen jó dolog a gyerekekkel egyfolytában foglalkozni, de milyen jó dolog a nagyszülőség, hogy nem kell egyfolytában ezt tenni. Mondhatod, hogy most már mást szeretnék csinálni.

Cz. A.: Ez zárszónak is remek.

T. E.: Jutottunk valamire?

V. M.: Nem.

Cz. A.: De nem is azért beszélgetünk, hogy feltétlenül jussunk valamire, hanem szeretünk gondolatokat megosztani. Ez talán sikerült.

© Fortepan, Erdei Katalin

Szilasi László

Lábadozás, posztoperatív műveletek

(Feljegyzés: 2016. 08. 02., Ganna & Baktó.) Ma éjjel azt álmodtam, hogy EP a temetése előtt felolvasást tart egy hatalmas, dugig tömött teremben. Ismerősként üdvözl. Megkínálom a Dalmann's Salbei-bonbonjaival, csinos a piros-fekete-sárga fémdobozka, *salvia officinalis*, nem kér. A felolvasás után integet, mosolyog, mégiscsak kivesz két cukormentes zsálya-pasztillát, utána pedig magával visz hátra, egy keskeny folyosón beszélgetünk. Hosszan mondja, nagyon fontos neki, hogy elmondhassa. Sovány, gyenge, beteg, rajta rossz ruhák, fagyaltszínű a zakója, de mondja, mondja, hosszan magyarázza. Egyetlen mondat maradt meg az előadásából, ezt sokat ismételte. *Ne engedj teret a test gonosz szótlanságának. Ne engedj teret a test gonosz szótlanságának. Ne engedj teret a test gonosz szótlanságának.* Aztán felébredek. Baktóban aludtunk, mellettem SV szuszog, zavartalanul. Felkönyöklök, nézem, gyönyörű, a szépség a legerősebb imperatívusz. Ki lehet látni az utcára. Hajnalodik, a Nap épp csak feljött. Nagy segítség a mondat. EP-től kaptam, pedig az én agyam terméke. A könyvem foglalkoztat, magammal vittem a problémákat az álomba. Reggelre megoldódtak: új problémákat termeltek. Tovább dolgozom, hogy beérhessen a tanács.

A nagy gondolatok kertjénél hagytam abba. Hosszú volt az út odáig. Otthon voltam vagy hat hetet, mire megkezdődhetek a protokollokban előírt posztoperatív orvosi műveletek. Addig lábadoztam, azt hiszem, ez a pontos szó. Gyerekkoromban az ember még elég sokáig volt beteg. Megkapta a fertőzést, aztán napokig feküdt, mire a magas láz végre megölte a kórokozókat. Aztán már lehetett olvasni, lábadozni, igyekezted minél tovább húzni. Akkoriban a jaminai SZTK-ba jártunk orvoshoz. Templomot próbáltak építeni, aztán a második világháború véget vetett a munkának. 1948 után az épület

mindörökre megmaradt négy méter magasnak, az oldalsó szentélyekbe pedig beköltöztették a népi demokrácia orvosait. Szakszervezetek Társadalombiztosítási Központja. Középen napfénytető, eszelős modernség a külvárosban. Izzadás, langyos vizes priznic, súlyosabb esetekben némi lázcsillapító. A Kérdezz! Felelek mindenre! nevű társasjáték, ha helyesen felelsz, felvillan a lámpa. Verne Gyula. Ezt jelenti a lábadozás szó.

Szedem a Coaxilt meg a Convulexet. Esténként SV belémböki, belémszúrja a Clexane-injekciót. Harmincig kellene eljutnunk. Elfásultam, már nem érdekel a fájdalom meg a vér, belefáradtam. Döfjed, bébi!

Az elejéből szinte semmire sem emlékszem. Alvás, szundikálás, evés, ürítés, néhol némi higiénia. A koncentráció időtartama percekben mérhető. Fekszem, válaszolok néhány kérdésre, megalkotok néhány mondatot, már ki is merültem. Fekszem tovább. Talán el is alszom. Talán nem. A baj az, hogy a betegség tárgya és a vizsgálat eszköze: ugyanaz. A sérült agyad sérült működése által és miatt nem tudod megfigyelni a sérült agyad sérült működését. A megismerő funkció sérülése a legszörnyűbb csonkaság. Ez a legborzasztóbb amputáció. Sehoh a szupplementum, az implantátum, a protézis. Nem tudod megfigyelni a világot. Nem tudsz megfigyelni semmit. Nem tudsz megfigyelni. Nem figyelsz. Nincs kérdezz, felelek, nem villan fel a kislámpa, és nincs Verne Gyula. Ezt jelenti a lábadozás szó.

Lassan, nagyon lassan javul az állapot. John Le Carré: *Tükrök háborúja* című régi regényével kezdem el az olvasást. Szomorú történet, alig bírok vele, minek ez a bonyolultság, hosszan küzdök a szöveggel. Elkezdem nézni a *Breaking Badet*. Érthető, rövid részek, három darabban emészték meg egy fejezetet. *Walking Dead*. Gyenge dolog, de talán egyszerűbb. Lehet, hogy immár az efféle való nekem, nyomorult sorozatfüggő. Annyira félek a tévémtől, hogy inkább visszatérek az olvasáshoz, papíralapon. Yann Martell: *Beatrice és Vergilius*. Ő írta a *Pi életét*. A bekezdések rövidek. A téma súlyos. Hátha.

„Egy egykönyvű író, egy Lampedusa, amint A párduccal küzd, gondolta Henry. Az írói válság súlyos probléma, csak azok a szerencsétlen alakok nem veszik komolyan, akik soha nem próbáltak meg nyomot hagyni a világban. Nem csupán a kitűzött cél, az adott feladat siklik félre, hanem a teljes személyiség is. Meghal az a része, amiről azt remélted, halhatatlan, mint egy görög isten. Ha elvész a kreativitás, nem marad más, csak – Henry körülnézett a műhelyben – lenyűzött bőr.”

Itt, ennél a bekezdésnél kezdődött el a rettegés. Grand mal. Epilepszia. Zombi. És a kreativitás elvesztésétől való atavisztikus félelem. Pedig a kultú-

rán és a szereteten kívül nincsen is semmi más, csak az az édesség – ahogy a szerencsétlen Jan atya mondja a *Gran Torinó*ban – ami maga az Úristen. Én viszont alig tudok olvasni, írni pedig egyáltalán nem. Napló nincs. Nincsenek írott mondataim. A tervezett regényre vonatkozó régi jegyzeteimet pedig egyszerűen nem értem. Képtelen vagyok felfogni. Nincs visszaút. Mi van akkor, ha soha nem is lesz.

PATHOLÓGIAI VIZSGÁLAT

Indítási adatok:

agy resectum, szakadozott, több darabban érkezett, összességében 8×5×4 mm-es, szürkésfehér szövetfragmentum.

Mikroleírás:

mikroszkóposan a bal frontális lebeny mélyéről eltávolított mintában tumor-szövet fragmentumait láttuk. A daganatban oligodendrogliómára jellegzetes sejteket találtunk nagy számban. A világos hálóban elhelyezkedő daganat-sejtek enyhe cythologiai atypia jeleit mutatják. Jellegzetes 'csirkeláb' rajzolat is kimutatható volt. Emellett focalisan calcificatio jeleit észleltük. Necrosist, emelkedettebb mitoticus rátát kimutatni nem tudtunk.

Diagnózis:

Bal frontális régióból eltávolított tumor: Oligodendroglioma (WHO Grade II).

PET CT. („A bal frontális lebenyben 36x17 mm nagyságú, liquordenzitással telt resectiós üreg ábrázolódik, melynek fala mentén kanyargós lefutású, meszes képletek is vannak. A resectiós üreg környezetében kb 48×48 mm legnagyobb metabolikus kiterjedésű, a corpus collapsumon keresztül az ellenoldalra is áttérjedő intenzív metionin-beépülés és identicusan hypodenzitás differenciálható. Vélemény: a műtéti üreg környezetében, az ellenoldalra is áttérjedő residualis, viabilis tumor igazolódott.”)

A tumort értettem. A residualis azt jelenti: hátramaradt, maradék, visszamaradó. Bőrgyógyász (a kezelés előtt minden veszélyes kinövés eltávolítandó). Traumatológus (régii kosaras-haver, nekem meg rotátorköpeny-szakadásom van, bármi legyen is az, tönkrement a vállam a rohamok közben, valahogyan azt is kezelni kell). Fül-orr-gégész (alig hallok, kellemetlen). És hát a régi és kedves pszichiáter (aki nem hisz benne, hogy a daganat okozta volna a depressziót, vagy az antidepresszáns a daganatot: *az élet nehéz, de a János-passió talán még Ciorant is megvigasztalja néha*). Aztán elkezdődött a sugárterápia:

2015. 04. 15 – 2015. 06. 03.

Sugárkezelés: lineáris gyorsítóval

Kezdési idő: PET CT függvényében

Célkitűzés: postoperatív

Célterület: tu. ágy PET CT alapján

Dózis: 33x1.8 Gy

Technika: 3 D konformális individualis maszkroғzítással

Epikrízis:

Tekintettel a 1p19q delációra, és az idegsebész által subtotalis eltávolításra

postop. besugárzást tervezünk. A céltérfogat pontosítása céljából metinonin PET CT vizsgálat történik. Ennek eredménye függvényében döntünk a végleges komplex terápiaóól.

Felírt gyógyszer:

MEDROL 4 MG TABLETTA 100% buborékcс napi 1x3 tbl

APO-FAMOTIDIN 40 MG FILMTABLETTA 60 napi 1 tbl.

33 x 1.8 Gy

KARTOTÉKLAP SZÁMA:

Dat.	Testrés	R	Orvos	Beren- delve	Megjegyzés
1.	2015 APR 15	1.8			
2.	2015 APR 16	1.8			
3.	2015 APR 17	5.4			
4.	2015 APR 20	7.2			
5.	2015 APR 21	9			
6.	2015 APR 22	10.8			
7.	2015 APR 23	12.6			
8.	2015 APR 24	14.4			
9.	2015 APR 27	16.2			
10.	2015 APR 28	18.0			
11.	2015 APR 29	19.8			
12.	2015 APR 30	21.6			
13.	2015 MÁJ 05	23.4			
14.	2015 MÁJ 06	25.2			
15.	2015 MÁJ 07	27			
16.	2015 MÁJ 08	28.8			
17.	2015 MÁJ 11	30.6			
18.	2015 MÁJ 12	32.4			
19.	2015 MÁJ 13	34.2			
20.	2015 MÁJ 14	36.0			
21.	2015 MÁJ 15	37.8	*		
22.	2015 MÁJ 18	39.6			
23.	2015 MÁJ 19	41.4	*	*	
24.	2015 MÁJ 20	43.2			
25.	2015 MÁJ 21	45			
26.	2015 MÁJ 22	46.8			
27.	2015 MÁJ 26	48.6			
28.	2015 MÁJ 27	50.4			
29.	2015 MÁJ 28	52.2			
30.	2015 MÁJ 29	54			
	2015 JUN 01	55.8			
	2015 JUN 02	57.6			
	2015 JUN 03	59.4			

COLEPANTON - INC. 1138

Harmincháromszor egy egész nyolc tized gray. Igen, a folyamat a gyógyító intézmény szempontjából valóban ennyire precíz, táblázatban jól rögzíthető és alaposan begyakorolt művelet. Én magam mást is tapasztaltam.

Implantátum

A harmincéves gimnáziumi érettségi találkozóinkat egyébként, valójában a nagy, városi nyomda alatt, egy jó hírű belvárosi étteremben tartottuk. A társas vacsora után a kicsi emberke, az ő nevére sem emlékeztem, az osztály zajos tömegén túl, egy külön asztalnál üldögélt a régi barátaival. Volt valahonnan egy üveg házi pálinkájuk, azt itták, pohár sörökkel, testvériesen – a pincér türelmét nyilván megvették, vagy már előtte is haverjuk volt a férfi. A kicsi emberke nagy hangon mesélt a társaságának. A többieknek nem sok alkalmuk adódott a közbeszólásra. Odaálltam kibicelni. Nem zavartam senkit. Észre sem vettek.

A kicsi emberke a szomszéd fürdőváros melletti faluban élt. Szerette a várost, szerette a faluját, reggelente meg este egész évben a kedvenc gépével küzdötte le a néhány kilométeres távot az új bicikliúton – ezt nem hittem el neki, mindenki emlékezett a durva csípőficamára, de jó volt hallani, jellemző volt rá ez a hazugság. A város kórházában dolgozott. Az egészségügyi utóképzései után ott talált helyet magának. Mindenki szerette, meg is becsülték, ezért akkor is megtartották a kórházi állományban, amikor eljöttek a leépítések. Kikerült a rendelőből, de se a betegeket, se az orvosokat nem hagyta el: kiültették az onkológiai váróba. Ott ült egész nap a fehér köpenyében a sugárzásra várók között. Tájékoztatta, bátorította, neveltette őket. Ez volt a munkája. Ez volt a hivatása. Ezért kapta a fizetését. Ez volt a büszkesége, az élete értelme. Erről beszélt.

A kezelések reggelente nyolc órakor kezdődnek, mondta. Előtte megiszunk együtt egy kávét a lányokkal, mindig nagy a nevetés, igyekszünk, hogy kihallatszódjon, aztán fél nyolc körül ők elkezdik izztítani a gépet, én meg kiülök az egyik kanárisárga műanyagszékre. Igyekszem mindig másik helyet választani, hogy ne legyek unalmas. Először a gyerekeket hozzák. Már nem járnak, nem tudnak önállóan járni, szakember tolja be őket ágyon, vagy a szüleik kerekesszékekben, ölben viszi be apa a kicsikét, sovány a test, az arcon világoskék a maszkocska, a fejen meg sapka, mert régóta sehol a vékonyka haj. Van egy színes kis játékasztalkánk, rajzlapok, színes ceruzák, lemosható műanyagjátékok, de nem használják: őket nem várattuk. Jönnek, mennek, aztán nem jönnek többé, imádkozom. Utánuk a nagyon öregek következnek. Főnt vannak valamelyik osztályon, frissen műtötték mindet, tétován ücsörögnek a kopott székeikben. A fejük kopasz, a bőrön még ott a varrat, varratszedés később, vagy talán nem is lesz rá idő. Testükön a benti egyenruha, a hátul gombolódó, vagy nem is gombolódó köpeny alól kilóg a szőrös hólyagkatéter. Ülnek, néznek, mosolyognak, meditativra szedálta őket az évtizedek óta bevett posztoperatív klinikai rutin. Próbálnak beszélgetni, nem nagyon megy, pontosan tudják, hogy jön a halál, nem izgatja őket. Ők már egy másik társasághoz tartoznak. Egy másik emberi társasághoz. Ahhoz, aminek a tagjai már nincsenek életben. Az is egy közösség, többen vannak, mint az

élők. Jó társaság. Ők oda készülnek, közéjük. Vagy a fene tudja. Fél kilenc táján pedig megérkeznek azok, akiket a környékbeli falvakból hoz be a betegszállítás. Otthon élő, idős emberek, öreg párok, akiknek fogalmuk sincs arról, hová kerültek a nagyvárosban. Ülnek egymás mellett a széken, fogják egymás kezét, elkopott nejlonzacskóik tele vannak pakolva otthoni élelemmel, hazai csapvízzel, mintha kirándulni indultak volna, valahová a hegyek közé, a magasba, még egyszer, utoljára. Túl sokan vannak, a betegszállítók nem bírnak velük. Az öregek nagyon félnek és nem értenek semmit. Általában a férfi a beteg, de a nő sem tud segíteni. Bekopog, mutatja a papírokat, fontoskodik, aztán valaki nagy hangon leülteti a helyére, maradjon nyugodtan, hölgyem, dolgozunk az ügyön. Elfogynak, viszik őket haza, holnap jöhetnek újra, hátha sikerül. És csak ekkor kerülnek sorra azok, akik még önállóan mozognak. Öreg ember, de még nem vén. Műteni nem kell, vagy nem lehet. Korán kel, megvan a ritmus, megy a sugárra. Rendezi a sorait, szép ruhát vesz, ül a buszra, jön a klinikára. Magányos ember, a társa már meghalt, vagy nem volt neki soha. Társasági eseménye van. Az ebéd előtti sörénél majd mesélhet róla a kocsmában. Bedobja a papírját a boxba, vár. Vannak a váróban barátai. Azokkal fecseg. Most akkor a sugár-e a komoly vagy a kemó? Nagy a vita, élénk az élet, ők néha még nevetnek is. Sehol sem látom rajtuk a tüneteket. De aztán meghalnak ők is. Ülnek a kivilágított akvárium alatt, elnézgetik óraszámra a cinóbervörös, sziámi harcos halakat. Várják velük, mosolyogva, a pusztulást. És csak ezek után a nagyon betegek. Nem értem, hogy miért, de ők csak ekkor érkeznek meg. Ülnek, figyelnek, mutatják magukat. A kék arcú embernek a járomcsontjai rohadnak. Puha az egész fej, alig bír beszélni, oda lett az artikulációs bázis, nem érthető. Néha papíron kommunikál, az sem megy. A Puma-melegítő férfi viszont laza figura. Edzőcipő, farmernadrág, hátizsák, lehet vagy kilencvenéves. A fején néhány szál nagyon hosszú haj. A gerincét próbálják megmenteni. Nem fog menni. Aztán a gégerákosok. Már nincs ott a szerv, kiemelték, csak a fehér kis alátét meg egy lyukas műanyagkorong van a helyén. Azon keresztül szőröcsög, harákol, fuldoklik, ürít. Fogja a torkát, spanyolos az elegancia, abba kapaszkodik bele magasztosan. És a tüdőrákosok. Fékezhetetlen a köhögésük. Kifelé megy-e a levegő vagy befelé, alig lehet eldönteni. Harcolnak, nem tudom, miért. A legbetegebb pedig végül megérkezik, mindjárt ebéd, lezökken a gyerekek színes asztalához, onnan integet egy arra járó pufók, szőke szűznek, és addig játszik, játszik a színes kockákkal, amíg be nem szólítják őt is a fehér lányok. Teljesen igaz a van. Ott a helye. Nevet, vár, nevet. Az agyát zabálja a kór. Neki ennyije maradt.

A kicsi ember végzett, hosszan gondolkodik. Senki nem zavarja meg. Várják, mond-e még valamit. Tovább gondolkodik. Kiissza a pálinkáját, rágyújt, sörrel öblít. Nem tudom, miket mondok nekik, teszi hozzá végül. Fogalmam sincs, vagy csak nem emlékszem. Figyelek rájuk. Azt hiszem, ez kell nekik. Hogy legyen ott egy tanú. Azt hiszem, ez a munkám. Elgondolkodik, nagyot slukkol. Meg kell akadályoznom, mondja.

Nem gondolhatják azt, hogy a végére mindenki megrohad.
Elnyomja a cigarettáját, aztán hirtelen feláll, és egészséges, büszke léptekkel elindul a mellékhelyiség felé. Visszafordul, rám nevet, nekem mondja. A PCN típusú implantátum a természetes csípőízület teljes pótlására, sebészeti úton történő helyreállítására szolgáló, szövetbarát anyagból készült, humán beültetésre egyszer használatos, cementnélküli, csípőízületi endoprotézis. Megkerestem a rávalót, két éve ültettk be, szeretem.

2015. április 15-e, reggel nyolc óra. Onkoterápiás Klinika, földszint. Csöndes zene (Bach csellószonáták), növények, képek, hatalmas akvárium. Minden kórházi alkalmazott nagyon kedves és udvarias a beteggel: az adott páciens, minden valószínűség szerint, nemsokára úgyis meg fog halni – házilag barkácsolt hospice, magyar módra.

A kezelési folyamat azzal kezdődik, hogy az elgyötört arcodra ráöntenek egy maszkot.

Régen az orvosok a csontos pontokhoz viszonyított mezőhatárokat határozták meg: egy viszonylag nagyobb, téglatest jellegű térfogatot sugaraztak be, amibe sok sugárérzékeny szerv is bekerült. Ma már nemcsak szabályos geometriai formákra tudják alakítani a sugármezőt, hanem bármely céltérfogat tetszőlegesen bonyolult alakjához is. Ezért kell a maszk. Pontosan akarnak célozni.

Topo-CT, feltérképezik a testedet. Aztán a fejedre rátesznek egy hőre lágyuló, piszkosfehér műanyag hálót. Meleg vízbe mártották, utána terítik rá a testrésze. Nagy, nehéz, meleg és vizes törölközőt terítenek rád. Lassan szilárdul, durván keményedik. A végei le vannak kötve, nem enged el. Emelnéd a fejed, nem bírod. Mondhatták volna. Felveszi a formát, szorosan rád simul. Először forró, aztán fullasztó, hiába vágják ki az orrodnál, rajtad van egy negyed órát. Régi filmek, valaki lassan fulladozik a víz alatt, Ed Harris, *A mélység titka*, 1989. Leveszik, olyan mint egy sisak, keményen hozzá lehet fogatni a vizsgálóágyhoz. Erre a maszkra rajzolják rá a lézerrel kijelölt tájékozási és besugárzási pontokat. Van, akinek a csupasz testére, arcbőrére írnak az alkoholos filccel, az se jobb. Besugárzási belépési kapu avagy célkereszt, tényleg ez a neve. Magyarországon és az európai országokban hetente ötször sugaraznak, hétfőtől péntekig. A szombat és a vasárnap kimarad.

Én reggelente jártam át. Általában várni kellett kicsit, addig Márai 1954–1956-os naplóját forgattam – minden évet akkor próbálok elolvasni, amikor annyi idős vagyok, amennyi ő volt, amikor írta, de 2015-ben előreszaladtam.

A műveltség mindenekfelett alkati kétely, írta 1954. március 11-én. Hát, nem is tudom.

A kezelőben (ők úgy hívták: bunker) próbáltam jópofa lenni a lányokkal, mutattam erősen, hogy jövőképem pozitív. Egy kemény ágyszerűsége kell felfeküdni. Az ágyon a kívánt testtartáshoz szükséges testalap és kiegészítők vannak. A testalapon kell elhelyezkedni. A besugárzáshoz legmegfelelőbb testtartás megvalósításában asszisztensek segítenek. Felteszik a maszkot. Ők individuális rögzítőnek nevezik. Én nem érzem a maszkban az individualitást. Az ellenkezőjét érzem benne. Gyűlölöm is. Rögzítik. Fixen leszorítják a testalaphoz. Feszül az arcom bőre. Beállítják a referenciapontokat. Aztán otthagynak. Fekszem tovább egyedül. Lassan fölém forog a gép. Hatalmas monstrum, feje van meg testrészei, minden irányba képes elfordulni, lehet, hogy magától működik. Jobbra mozdul, balra mozdul. Forog, zörög, morog. Surrog és kattog, sípol és recseg. Veszedelmesnek tűnik. Nehéz is lehet. Mi van, ha rám szakad. Fekszem az asztalon, a maszkkal vagyok rácsatolva, nem tudok elfutni, még a végén bekerülök a Délmagyarba, SL (52) különös balesete az onkoterápián, nevetséges. Ez a ritmus. Megszokom. Kibírom. Nem fáj. (Gyerekkoromban, a fogorvosnál találtam ki. Ha kibírod, akkor vége lesz. Vége lesz, elmúlik, a boldog jövőből nem tudsz majd visszatérni ebbe a szörnyű székbe. Az időutazás hiányának előnyei. Nem térsz vissza. Nem tudsz visszatérni. Nem tudsz visszatérni a rosszba sem.) Már vége is. Nincs visszatérés. Ott maradsz a jóban. Egészen holnap reggelig.

A Medrol nevű gyógyszerem egy metilprednizolon nevű szteroidot tartalmaz, egyféle kortikoszteroidot, mint a gyermekkori Hidrokortizon, csak sokkal nagyobb koncentrációban – talán a gyulladásra adták. Az Apo-Famotidin pedig egyszerű reflux-gyógyszer: gátolja a gyomornedv termelődését, csökkenti annak sósav- és pepszin tartalmát – hogy ezt mire kaptam, nem tudom. Ezek a segédanyagok azonban nem tartják távol a mellékhatásokat.

A sugárdózis erős megrázkódtatás a testnek. Őli a beteg sejteket. Segít a testnek, de fájdalmat okoz, pontosan célzott, a szándéka is jó, mégis őli az egészset. Az első pár alkalom iszonyatos, korábban elképzelhetetlen intenzitású fogfájást okozott. Lüktetett az arany inlay-k alatt az ideg. Kemény szenvedés, igazi kín. Hosszú órákon át. Hirtelen elmúlik. Aztán migrénszerű fejfájások érkeztek. Van rá orvosság, nem mered bevenni. Fogod a fejed, fetrengsz, néha kiabálsz. Elmúlik ez is. És aztán a lassú, szinte észrevehetetlen hajhullás, akár az amerikai filmekben.

Phineas P. Gage (Lebanon, New Hampshire, 1823. július 9. – San Francisco, Kalifornia, 1860. május 21.) az új-angliai Vasúttársaságnál a pályamunkások csoportvezetője volt, magasan képzett mérnök. A férfi egy baleset túlélésével vált híressé: egy hosszú vasrúd fúródott a fejébe, és az agyának bal frontális lebenyét túlnyomórészen elpusztította. A baleset 1848. szeptember 13-án történt. Gage éppen egy szikladarab robbantásához készülődött, mikor a lőpor berobbant, és a tömővas keresztülment a fején. Az 1,1 m hosszú és 3,2 cm átmérőjű vasrúd, melynek elvékonyodó szakasza mintegy 30 cm volt, a hegyes végével fúródott a fejébe – talán ennek a körülményeknek köszönhető, hogy túlélte az esetet. Az összesen 6 kg-os vasrúd áthatolt a koponyáján, a baleset helyszínétől 25 m-re találták meg. Gage pár percen belül beszélt, kis segítséggel sétált, majd kocsiba ülve megtett 1 km-t a lakásáig. A baleset olyan mértékben megváltoztatta a személyiségét és a viselkedését, hogy a barátai úgy látták, „ő már többé nem Gage”. A baleset után csak árnyéka volt korábbi önmagának. A korábban kedves, pontos, precíz és figyelmes műszakvezetőből egy fegyelmetlen, trágár, figyelmetlen, agresszív, perverz alak lett – számoltak be későbbi állapotáról az orvosok. A személyiségváltozás oka az lehetett, hogy a baleset során a frontális lebenyben egy véletlen lézió következett be egy olyan területen, mely az érzelmek felső kontrollját valósítja meg: hibátlan működés esetén gátló hatást fejt ki az agresszivitásért felelős agyi struktúrákra.

A léziós szándékú sugarak olyasféléképpen röppentek át a koponyámon, akár Phineas Gage fején a hatkilós tömővas. A behatolási és kilépési pontok körül meggritkult a haj. A homlokom bal felső része körül elhelyezkedő műtési heg és hátul, az úgynevezett *foramen parietale* környékén megkopaszodtam. A *foramen parietale* egy lyuk az ember agykoponyáján. A két falcsont (*os parietale*) illeszkedési pontja között található. Egy véna halad keresztül rajta, ami a *sinus sagittalis superiorba* fut bele és néha az *arteria occipitalis* egy apró ága. Nem mindig van jelen. Mérete jelentősen változékony. Nálam jelen van, mérete átlagosnak mondható. Fölötte ott a csupasz bőr.

Hegek és kopaszság. A sapka túlzás lenne. Mindenki látja, hogy bele-nyúltak a fejedbe. Nyoma maradt minden műveletnek. Eljárásnyomok a bőrön. Nagyon férfias. Akár egy indián. Irokéz: homlokán szerencse-tetkő, a feje tetején Vileda-partvis. Talán elmúlnak.

A rákos kisgyerekek kedvéért a lineáris gyorsító besugárzó fejére picike űrhajós matricákat ragasztottak. A művelet közben azokat nézegetem.

Tatár Sándor

CÉLÁLL.: ÜDVHON. NEM MENETTÉRTI

Ez lenne a tuti? Volt(?) értékeidet
eldobálnod,
mint hitvány lim-lomot? Akkor
elérnéd Eldorádót? Vagy Ararátot?
„Némiképp” kétes és kopott
minden recept és lépcső, mely az
üdvre vinne –
(Hogy becéznél fügét, s majszoznál
ananászt ott!)
Kérdezd tán terapeutádat (biztos van!):
őszerte
vezet-e s merre legalább udvaronci
út a lelki egyensúlyhoz, vagy csak ösztönrángatottan
futkározhatol, miként baromfi,
avagy netalán (eleget fizetsz neki?) hisz-e abban,
hogy téged, orráig alig látót,
királyi út visz oda,
csak el ne fogyjon belőled a bizoda-
lom, lomb és más efféle lim-lomok
– szőlő, eper... Az volna csak! Ám hogyha azt nem,
ízlelhetsz te még (nyálmirigyet
stimulál az is) citromot; még el is bódulhatsz
az illatától;

Kutasd föl, mely hit az (ne firtasd, hazugság,
maszlag vagy gyémánt), amely megment vagy sem, de
elvarázsol.

Ne dobáld mégse el talminak, cifra
nyomorúság sallangjának látszó cókódokat;
elég, ha látod: másfelől csörgősipka,
rozsdás kulcs ugyan-van-e-még zárhoz,
amire büszke voltál valaha –
azt, hogy sorsodról ki határoz,
tán meg nem tudhatod soha;
szeresd J. A.-t tovább, de ne szajkózzad:
Boldogság? Göndör másfél-mázsás, eleme pocsolya –
szellemeidet kérdezd, talán kapsz,
de valószínűbb az, hogy nem kapsz választ –
mert hát lehet-e bölcsőbb nálad
a tükör foncsora?

Dobáld el, ami lehúz, és lábba vesző
múltadhoz kötöz. Csak amit hiába is
próbálnál eldobni, egyedül ahhoz van közöd.
Omlik a part. Várni? Ugyan!!
Vesd csak az árba mielőbb magad!
Tévhit: Nem várhat jövő arra, kit a
jelen megtagad!
Paripák kellene, röpíteni? Máris, csak
forgasd ügyesen a lepkehálót!
Ne hallgass senkire. Szívlelj meg mindent.
Szánalmasan krepálsz meg maholnap,
nincs menekvés. Minden lélegzeted remény.
Elér(t)ed Eldorádót.

VERESÉG?? CSALKÉPZET AZ!

Hányadikként kínálsz ősszel mondatba varrva allét?
(Bah! még egy őszi verset írni dőreség)
Eléd teríti ő a fák lombját avarként
Mért nem szavak nélkül gázolod vastag szőnyegét?!

Bimbó-esélyekkel nem hiteget már,
de szurkol, hogy józanul tartsd magad
– mint J. A. írta (bölcsen) *kész a leltár*;
mandulaízű e tapasztalat:

nemesen kesernyés, mint füst, mely szállong;
hervadtat, holt ballasztot elemészt,
miként a letargiát, hogyha rád ront,
tovaűzi – minimum felerészt

A tél lehűt: enyhít, de csontjainkba költöz'
Kecsegtetésül már nekünk a tavasz túl sok
(*béklyók nélkül szeretnénk kötődni a földhöz*)
A nyarat teltsége lehúzta már; csak kúszott

Az őszi lomhán, de méltósággal szárnyal,
a magas eget csupasz fáit tartják
Úgy száll perbe, hogy nem perel az elmúlással
Nem fehér zászlót tűz ki; csupa tarkát

© Fortepan, Schiffer Pál, Jávor István felvétele

Zygmunt Bauman

Szolidaritás: egy megtestesülni vágyó szó

A szolidaritás gyakorlása azt jelenti, hogy az egyén a gondolkodását és cselekvését az „egy mindenkiért, mindenki egyért” elvre alapozza. Az egymás iránti kölcsönös felelősség (a csoport felelős az egyénért, az egyén felelős a csoportért) elvének tisztelben tartását 1765-ben a francia Enciklopédia a *solidarité* névvel látta el. A szó a *solidaire* melléknévből származik, melynek jelentései közt szerepel: „kölcsönösen függő”, „teljes”, „egész”. A *solidaire* pedig a *solide*-ből származik, melynek jelentései közt megtalálható a „megbízhatóság”, „teljesség”, „szilárdság”, „tartósság”.

Egy csoportra, melynek tagjai szolidaritásról tesznek tanúbizonyságot, jellemző az állhatatosság és az ellenállás mindazokkal a nehézségekkel szemben, melyeket olyan, az emberekre széleskörűen jellemző vétkek

okoznak, mint a féltékenység, a kölcsönös bizalmatlanság, a gyanú, az érdekkonfliktusok és a rivalizálás. A szolidaritás attitűdje sikerrel előzi meg, hogy az egyéni érdek és a közös ellentétbe kerüljenek egymással. A szolidaritás az, ami az egyének laza csoportosulását közösséggé formálja; fizikai együttlétezésüket morális koegzisztenciával egészíti ki, miáltal egymástól való függőségüket a végtet és sors rangjára emeli... Legalábbis ezeket a reményeket és vágyakat fűzték a szolidaritáshoz, amikor elkezdtek propagálni, gyakorolni és ápolni a 18. század közepe táján, az *ancien régime* összeomlásának kezdetén, a modern nemzetállam-építés korszakának hajnalán.

A szolidaritás robbanása

Az „Occupy Wall Street” szervezőinek első kezdeményezései közé tartozott, hogy meghívták Lech Wałęsát,

Az esszé első angol nyelvű megjelenése: „Solidarity: A word in search of flesh”. In: *New Eastern Europe* 2013/2. © Eurozine.

a lengyel *Solidarność* (Szolidaritás) legendás vezetőjét a manhattani Zuccotti Parkba, hogy úgymond átadhassa a stafétát a „hatalmat a népnek” váltóversenyében. A Wall Street elfoglalói a magát *Solidarność*nek nevező társadalmi mozgalom hittestvéreinek tekintették magukat. Annak a mozgalomnak, amely később mindannak a megtestesítőjévé vált, ami a lengyel népet egyesíteni tudta a jogait megsértő és akarátát semmibe vevő politikai hatalommal szemben. Ehhez hasonlóan a Wall Street elfoglalóinak célja az volt, hogy felülírják azokat az osztálybeli, etnikai, vallási, politikai és ideológiai viszályokat, melyek megosztják az amerikai társadalmat, kiszolgáltatva őket az egoizmusnak, a pénzsóvárságnak, az egyéni érdekek hajszolásának, valamint a mindebből következő emberi nyomorúság iránti közömbösségnek. Az ő szemükben a Wall Street bankárai a fenti csapások megtestesítői.

A tiltakozók úgy tekintettek magukra, mint az amerikaiak 99%-ának képviselőire, sőt inkább élharcosaira. A Zuccotti Parkba a közismerten konfliktusoktól terhelte és megosztott társadalom meglehetősen különböző sarkaiból és zugaiból érkeznek a „foglalók” – ennek a megmozdulás indítványozói nyilvánvalóan tudatában voltak. Ennek ellenére reménykedtek abban, hogy felfüggeszthetik a vitákat és tompíthatják az ellentéteket

legalább arra az időre, amely szükséges annak a rémálomnak a megszüntetéséhez, mely egyenlő mértékben kísért minden – vagy majdnem minden – amerikait (ahogy a diktatórikus kommunista rezsim kísértette a lengyeleket, Mubarak zsarnoki uralma az egyiptomiakat és Kadhafi terrorja a líbiaiakat).

Elkerülték, hogy olyan témákba bonyolódjanak bele, amelyekben mindenképpen különböző álláspontot képviseltek – különösen azt a kérdést kerülték, hogy miként fog kinézni Amerika, amikor a magukat a Wall Street bankjaiba bebetonozó amerikaiak leggazdagabb 1%-a már nem birtokolhatja a nemzeti vagyont 93%-át. A „foglalók” azzal büszkélkedtek az újságíróknak a parkban, hogy mozgalmuk valóban a népből ered, spontán módon szerveződik, és senki nem manipulálja a háttérből – amit az is bizonyít, hogy nincsenek vezetőik, akik saját céljaikra használnák fel. És valóban nem volt vezetőjük – nem is lehetett. Hiszen az a vezető, aki méltó erre a névre, *per definitionem* olyasvalaki, akinek van víziója és programja. És ha a Zuccotti Parkban elkezdtek volna víziókat és programokat kidolgozni, mindazok a kérdések, amelyeket korábban féltettek, és amelyek felett óvatosan és csendben átsiklottak, az érdekek és preferenciák ordító és egykönnyen nem megoldható konfliktusai, mindmind azonnal felszínre kerültek volna. Abban a pillanatban a parkban

felépített sátorváros kísértetvárossá változott volna – ahogy az korábban már sokszor megtörtént, például Kijevben a Majdanon vagy Kairóban a Tahrír téren. Azonnal megszűnt volna a többmilliós mozgalom, amelynek éppen a máskülönben ellentétes táborok és frakciók egyesítése volt a célja, és megszűntek volna az okok is, amelyek ezt az átmeneti szövetséget fenntartották.

Más „felháborodottak mozgalmához” hasonlóan a Wall Street elfoglalása is úgy mond a „szolidaritás robbanása” volt. A robbanások, mint tudjuk, hirtelen történnek és sokkolnak, de épp ennyire rövid életűek. Időnként e mozgalmak a „szolidaritás karneváljai”. Ahogy az orosz gondolkodótól, Mihail Bahtyintól megtanultuk, a karnevál olyan esemény, amely betör a világi monotóniába, pillanatnyi kiszakadást hozva ezzel a mindent leigázó, nyomasztó és visszataszító mindennapi rutinból. A karnevál felfüggeszti és érvénytelennek nyilvánítja a rutint, jóllehet csak az ünnepségek idejére. Amint sikerült az energiákat levezetni és alábbhagy a költői diadalmámor, a tivornyázók visszatérnek a prózai hétköznapihoz.

A rutin számára a karneválok jelentik a szükséges biztonsági szelepet – a nyomás enyhítéséhez. Időről időre ki kell engedni a veszélyes érzelmeket, lecsapolni a rossz vért, le kell ve-

zetni a rutinnal szembeni irtózást és ellenérzést ahhoz, hogy aztán vissza lehessen állítani az embert gyengítő és képességeitől megfosztó hatalmát. Röviden: a szolidaritás esélyeit tehát kevésbé a „karnevál” szenvedélye és lármája határozza meg, sokkal inkább a szenvedélytelen rutin csendje. Szolidaritást akarsz? Akkor nézz szembe és küzdj meg a hétköznapi rutinnal – minden logikájával és ostobaságával, elvárásainak, parancsainak és tiltásainak erejével együtt. Mérd az erődöt azok mindennapi tevékenységeihez, akik a történelmet formálják, miközben a történelem formálja őket.

Értékvesztés

Legalábbis a világ azon részén, ahol mi élünk, a mindennapos robotolás enyhén szólva nem kedvez a szolidaritásnak. Ám ez nem mindig volt így. A modern kor hajnalát formáló társadalmakban ugyanis valóságos szolidaritásgyár működött. Az emberi kötelek erejére és szilárdságára, illetve az emberek egymástól való függésének nyilvánvalóságára épült. A jelenkori lét sok aspektusa számos leckét adott nekünk a szolidaritásból, arra buzdítva bennünket, hogy összezárjuk a sorainkat és kéz a kézben vonuljunk: a gyárfalakon belül hemzsegő munkások csapatai, az óra köré szerveződő és a futószalagon mért munkarutin uniformitása, az ellenőrző tekintet állandó jelenléte

és a fegyelmi követelmények szabványosítása. De ugyanígy az osztálymegosztottság mindkét oldalán álló szereplők – az irányítók és az irányítottak – meggyőződése arról, hogy kölcsönös függőségük szükségszerű, és nincs lehetőség a fejlődésre. Tehát észszerű volt kidolgozni egy állandó *modus vivendi*t és bizonyos önként vállalt korlátokat, amelyek ehhez a kiegyezéshez abszolút elengedhetetlenek voltak.

A szolidaritás előnyeit kiemelte a szakszervezetek gyakorlata, a kollektív szerződések és tárgyalások, kollektív munkaszerződések, termelők, fogyasztók és bérlők szövetségei, vagy a legkülönbözőbb fajtájú szövetségek és kölcsönös segítségnyújtó szervezetek. A nemzeti hatóságok területileg meghatározott szuverenitására alapozó államépítés logikája maga is gerjesztette a szolidaritást. És végül a jóléti állam (*Sozialstaat, état providence*) intézményeinek lassú, de biztos terjeszkedése rámutatott az emberi együttélés közösségi jellegére, mely a szolidaritás eszméjén és tapasztalatán alapul.

Velejég individualizálódott („késő modern”, ahogy azt manapság gyakran, de alaptalanul nevezik)¹ fogyasztói társadalmunk a szolidaritásgyár gyökeres ellentéte: kölcsönös gyanakvást és versengést eredményez. E mai gépezet működésének általános mellékterméke az emberek közti so-

lidaritás elértéktelenítése: hasznának elutasítása vagy akár megtagadása a személyes vágyak hajszolása és személyes célok elérése során. A szolidaritás értékvesztése abban gyökerezik, ha az embereket már nem érdekli a közjó és annak a társadalomnak a minősége, amelyben az egyén élete zajlik. Ahogy Ulrich Beck – a kortárs kulturális átalakulások egyik legélesebb szemű kutatója – mondja, ma nem a megegyezésen alapuló, bármilyen szintű közösségek, hanem az egyes különálló egyének azok, a maguk különböző tulajdonságaival és az önrendelkezésért folytatott magányos küzdelmükkel, akik annak terhe alatt roskadoznak, hogy megkeressék és meg is találják – egyéni úton és az egyéni lehetőségek által meghatározott határokon belül – az „egyéni megoldást” a „társadalmi szinten kitermelt” problémákra. (Hatékonyágában és abszurdításában ahhoz hasonlít ez a vállalkozás, mint ha egy családi légópincét építenénk azért, hogy elkerüljük a nukleáris háború következményeit.)

Azokkal a társadalmakkal ellentétben, amelyekben a domináns attitűd a „vadőr” volt (misperint az ember gondoskodik az Isten általi teremtés közös örökségének megőrzéséről) vagy a „kertész” (a társadalmi rend formájáért és megőrzéséért viselt felelősséget feltételezve), a ma könnyörtelenül és kitartóan megkövetelt attitűd a „vadász”. Ez az attitűd főként, sőt talán kizárólag a vadásztróféák

számáról és méretéről és a vadász-
táska befogadóképességéről szól. A
vadászterületen élő állatok jólétével
való foglalkozás, ami a jövőbeli vadá-
szatok sikerének záloga, a vadász fi-
gyelmének hatósugarán kívül marad.
Egy olyan társadalomban, melyben
a fogyasztók a további fogyasztásaik
potenciális tárgyainak raktáraként
kezelik a világot, az ajánlatos élet-
stratégia egy viszonylag kényelmes és
biztos odú kifaragása kizárólag saját
használatra abban a nyilvános térben,
mely reménytelenül barátságtalan az
emberekkel szemben, érzéketlen az
emberi tragédiákra és szenvedésre,
és tele van szórva vadászlesekkel és
rejtett csapdákkal. Ebben a világban
a szolidaritásnak nem sok hasznát ve-
hetjük.

Új igazságok

Nehéz megállapítani, hogy mi az ok
és mi az okozat – de a közjó (és ami
még fontosabb, maga a társadalom)
minősége iránti érdeklődés lanyhu-
lásával párhuzamosan megfigyelhető
a hagyományos „szolidaritásgyárak”
pusztulása és lerombolása is, tehát
az olyan intézményeké, amelyek ösz-
tönözték a szolidaritás attitűdjét. A
„munkaerőpiac liberalizálására” és
a munkahelyi közösségek ebből kö-
vetkező változékonyságára jellem-
ző a csökkenő – mivel jogilag egyre
kevésbé védett – stabilitás, ez pedig
erősen akadályozza a „kollégák” köz-

ti szorosabb kötelékek kialakulását.
A vállalatirányítási filozófia a mai
formájában az adott cég pénzügyi
eredményességének felelősségét a fe-
lettesekről a beosztottakra hárítja át,
ezáltal az alkalmazottak mindannyian
versenyhelyzetbe kerülnek.

Ebből a filozófiából következik, hogy
minden egyes alkalmazott hasznos-
ságát a cég nyereségességéhez való
hozzájárulásán keresztül lehet lemér-
ni: arra van tehát kényszerítve, hogy
versenyezzen a munkahelyi közösség
többi tagjával. Lényegében tehát arra
kényszeríti a munkásokat, harcolja-
nak, hogy megússzanak egy újabb el-
bocsátási hullámot – mely húzásnak
gyakran adnak olyan „politikailag
korrekt” álneveket, mint a *contracting out*
vagy az *outsourcing*. Ebben a
nyilvánvalóan zéróösszegű játszmá-
ban az egymással való szövetségkötés
vagy a sorok összezárása kevés ha-
szonnal kecsegtet, és nem sokat segít
a túlélésben – ezzel szemben vészesen
közel kerül ahhoz, hogy az öngyilk-
ossági hajlam megnyilvánulásának
tűnjön. Vagy még vészjóslóbban: a
vállalatirányítás és a munkaerő ko-
rábbi kölcsönös függését, melynek
eredményeként kölcsönös viszonyba
kerültek egymással a kötelességek és
felelősségek is, egyoldalúan eltöröl-
ték.

Míg a potenciális munkavállalók
nehézségekbe ütköznek a munka-
helyváltás során, potenciális munkál-

tatójuk különösebb probléma nélkül átviheti magát (vagy a tőkéjét) egyik helyről a másikra, így főnök és beosztott „házasságában” az előbbi által kezdeményezett válás, melyben a feltételeket a kezdeményező fél diktálja, minden ponton lehetséges. Nehezen beszélhetünk addig sorstársi szolidaritásról, amíg a tettekben megmutatkozó szolidaritás sem várható el; a kötelek ehhez túl lazák, a felelősség túl törekeny és túl könnyen megsemmisíthető. Az állások bármelyik pillanatban egyszerűen felszívódhatnak, főnökökkel és tulajdonosokkal együtt, a leglojálisabb, leghasznosabb és legértékesebb alkalmazottakat is munka és fizetés nélkül hagyva. A kölcsönösen vonzó *modus vivendi* kialakításáért tett erőfeszítéseknek a fenti körülmények között nem sok értelmük van; a kölcsönös szolidaritásra pedig szintúgy nincs különösebb esély.

Ezeket az új igazságokat élénken szemléltetik és belenevelik az emberekbe a tévében futó népszerű valóságshow-k. A média által propagált igazságok azt hirdetik, hogy ezekben a műsorokban a résztvevők egymás ellenségei; tehát csak a társaid kárára tudod elérni, hogy hogy jól végezd a dolgod és túléljed a csatát. Mindenkinek az az elsődleges célja, hogy bent maradjon és elérje, hogy a többiek mielőbb kiessenek; így tehát neked is csak ez lehet a célod. A koalíciók (ha egyáltalán kialakulnak) csak *ad hoc* jelleggel és időszakosan működhet-

nek, addig tartanak, amíg hasznosak az egyén érdekei számára és aláássák mások érdekeit; senki nem tesz esküt és senki nem vállalja magára a hosszú távú (hogy az örökkévalóságról ne is beszéljünk) felelősség súlyát. A kiüzetés – amelyet az említett show-k legtöbbszörében hetente egyszer hirdetnek ki – mindenek felett álló törvény. Az egyetlen, amit nem lehet előre tudni, hogy kit ki fog felülmúlni és kiejteni. Itt nincs helye a „közös ügynek” vagy a másikkért vállalt felelősségnek – mindenki csak önmagáért küzd. Mintha a valóságshow-k összes szerkesztője és producere arra esküdött volna fel, hogy kiegészítő érveket szolgáltatson Sigmund Freud azon megállapításához, miszerint Isten összes parancsolata közül a „Szeresd felebarátodat, mint magadat” parancsát a legnehezebb betartani és ennek a legkockázatosabbak a következményei.

Gonosz szándékok

A kortárs városi életet fenyegető veszélyek, a térbeli elkülönülés és elszigetelődés semmiképpen sem segíti elő a szolidaritást. Fegyveres örök védik az irodák és a lakóparkok bejáratát, ahol mindazok, akik megengedhetik maguknak – köztük olyanok is, akik a városi életet propagálják – menedéket keresnek (méregdrágán) a veszélyek elől, melyektől feltételezésük szerint hemzsegnek a város utcái.

A városokban egyre gyakrabban találkozunk olyan építészeti megoldásokkal, melyek gátolják a hozzáférést vagy a továbbjutást, ahelyett hogy elősegítenék. Zártláncú biztonsági kamerák merednek ránk üveges tekintettel minden sarokról és minden bejáratról. Hasonló ez a Panopticon megfigyelőtornyának felügyelőihez (Jeremy Bentham találmányát Michel Foucault a modern hatalomtechnika archetípusának tekinti, olyan építészeti megoldásnak, mely azt a célt szolgálja, hogy a felettesek ellenőrizhessék a nekik alárendeltet): kémkednek utánunk, hogy megakadályozzák a „belépésünket” vagy inkább a „szökésünket”. Nem is annyira a Panopticon eszközei ezek, hanem inkább a *Banopticon*² – melyek a nem kívánt elemeket egy (elméletileg) biztos távolságban tartják az udvarodtól és a gonoszságok elkövetésétől, amit *per definitionem* elvárunk tőlük.

Minden idegenről (és egy városban, különösen egy nagyméretűben, kevés kivétellel mindannyian idegenek vagyunk egymás számára) feltételezhető a gonosz szándék. Ám azok az említett módszerek, amelyek a tetet és a vagyontárgyakat fenyegető vélt vagy valós veszélyek elkerülését célozzák, egyáltalán nem alkalmasak a veszélyérzet csökkentésére vagy az idegenektől való szorongás megszüntetésére. Épp ellenkezőleg, ezek a valós fenyegetettség leglátványosabb bizonyítékaiként szolgálnak, és iga-

zolják az „idegennel” való találkozásból fakadó szorongást. Minél rafináltabbak azok a záruk, lakatok és láncok, melyeket nappal felszerelünk, annál rémisztőbbek a betörésről és fosztogatásról szóló rémálmaink, melyek éjjel üldöznek bennünket. Egyre nehezebbé válik, hogy párbeszédbe elegyedjünk mindazokkal, akik az ajtón kívül vannak, és hogy kinyissuk az ajtót. A kölcsönös fizikai és mentális izoláció mélyülése, a közös nyelv és az egymással való kommunikáció, illetve egymás megértésének elvesztése – ezeknek a folyamatoknak többé nincs szükségük külső ingerekre; mintha csak a „csináld magad elv” vezérelné őket példaértékűen, saját magukat táplálják, lelkesítik, és a saját lendületük hajtja őket előre. Erős a kísértés, hogy bennük ismerjük fel az első olyan *perpetuum mobilét*, melyet az emberiségnek sikerült megalakotnia.

Való igaz tehát, hogy meglehetősen sok bizonyíték (sokkal több annál, mint amit sikerült itt felsorolnom) gyűlt össze annak szemléltetésére, hogy a világ, amelyben élünk, és amelyet tetteinkkel – tudatosan vagy sem – minden nappal újratereztünk, nem fest túl lenyűgözően, legalábbis abban a tekintetben, hogy van-e helye benne a szolidaritásnak. Ugyanakkor annak is szemmel látható jelei mutatkoznak, hogy egy olyan világban, melyet romokba dönt a saját

vendégszeretetének hiánya, a szolidaritás szelleme és a vágyódás utána mégsem szűnik meg.

Ez a szellem időről időre lopva, ám konokul visszatér a száműzetésből. Ezt bizonyítják a „robbanásszerű szolidaritás” sikeres epizódjai, és még inkább a „szolidaritás karneváljai” (hiszen a karneválok épp azt ünneplik, amit a legvilágosabban és legfájdalmasabban hiányolunk a hétköznapi robot során). Gombamód nőnek ki a földből a helyi kezdeményezések, alkalmi közös vállalkozások – még akkor is, ha ezek általában szerények és tiszavirág életűek. A „szolidaritás” szava sokféle módon keresi a megtestesülés útját. És addig nem fog megállni a buzgó és szenvedélyes keresésben, amíg sikerrel nem jár.

Ennek a folyamatnak, melyben egy szó testet keres magának, mi, a 21. század lakói, egyszerre vagyunk ágensei és tárgyai. Mi magunk vagyunk a kiindulópont és a végcél, de vándorok is, akik követik, s lábnyomaikkal kijelölik ezt az ösvényt. Végére is a mi lábnyomunk az, amely kirajzolja magát az utat – ám nehéz volna bejelölni a pontos irányát a térképen, még mielőtt megtettük volna. Ám az említett nehézség ellenére lehetetlen ellenállni annak a kísértésnek, hogy előre megtervezzünk egy ilyen. Számtalan efféle térképet terveztek már. Ám az általam ismertek között van egy olyan, amelyet benyomásaim szerint a szolidaritás szava iránt érzett összehasonlíthatatlanul nagyobb fe-

lelősségtudattal vázoltak fel, amennyiben a többi „úti térképnél” sokkal jobban érzékeli, hol húzódnak a történelem ember általi megjósolhatóságának határai. Ez az elgondolás, amely nem mellesleg korunk egyik legnagyobb elméjétől származik, a szociológus Richard Sennett-től, nem egy még ismeretlen útvonalat vázol fel, hanem összegyűjti azokat a helymeghatározást elősegítő útmutatásokat, melyek az útvonaltervezés technikájához szükségesek, ha egyszer majd a jövőben útra kelünk.

Sennett heurisztikus képlete (melyet ő „a humanizmus kortárs formájának” nevez, ám a humanitáshoz vezető, szolidaritás által vezérelt útként bontja ki), három elemből áll: „informális – nyitott kimenetelű – együttműködés”. A képlet minden eleme egyformán fontos. Az „informalitás” arra figyelmeztet, hogy a közös cselekvésbe mindenféle előzetesen megadott program és viselkedési szabályzat nélkül csatlakozzunk. A „nyitott kimenetel” azt ajánlja, ne feltételezzük, hogy a saját világlátásunk helyes, sőt fogadjuk el hibás voltának lehetőségét is; nem szabad megterhelnünk a jövőbeli együttműködést azzal, hogy rákényszerítjük a résztvevőkre a saját meggyőződésünk helyességét és az övék hibás voltát; arra kell törekednünk, hogy egyszerre tanítsunk és tanuljunk – ötvözve magunkban a tanár és a diák szerepét. Az interak-

ció természetének meghatározásához pedig az „együtműködés” koncepcióját választja Sennett, nem pedig a „párbeszédet” vagy a „tárgyalást”, hiszen a kooperáció nem arról szól, hogy valakinek az érvei erősebbnek bizonyuljanak a többiekénél.

Az „informális nyitott kimenetelű együtműködésben” – és ez igaz a szolidaritáson alapuló emberségre is – nincsenek győztesek vagy vesztesek: az „informális nyitott kimenetelű együtműködésből” minden

résztevő bölcsebben, gazdagabban és több lehetőséggel kerül ki, mint ahogy belebocsátkozott. Többet tudnak és több mindenre alkalmasak – és ezáltal sokkal ambiciózusabb és fontosabb feladatokat akarnak és tudnak elvállalni. Akármit is mondunk tehát az „informális nyitott kimenetelű együtműködésről”, egy valaminek nem nevezhetjük: zéró-összegű játszmának.

FORDÍTOTTA VEREBICS ÉVA PETRA

JEGYZETEK

1. Alaptalan így nevezni, ugyanis a „késeiség” olyan attribútum, mellyel csak akkor láthatunk el egy adott időszakot, amikor már visszatekintünk rá, tehát miután egy különböző stádiumokból álló korszak véget ért. Ám a modern kor vége egyelőre nincs napirenden.
2. Bauman szójátéka, mely a Panopticon (gr. „mindent látó”) görög *pan* előtagját az angol *ban* („tilalom, kitiltás stb.”) előtaggal helyettesíti. (A ford.)

© Fortepan, Magyar Rendőr

Ivan Krastev

Határtalan utópiák

Egy évtizeddel ezelőtt Tamás Gáspár Miklós megjegyezte, hogy az Európai Unió gondolatának intellektuális alapját adó felvilágosodás szükség-szerű következménye az univerzális állampolgárság. Az univerzális állampolgárság azonban kétféleképpen valósulhat meg: vagy a szegény és diszfunkcionális országoknak kell olyan helyé válniuk, ahol érdemes állampolgárnak lenni, vagy Európának kell megnyitnia a határait mindenki előtt. Márpedig a közeljövőben a kettő közül egyikkel sem számolhatunk, de az is kérdéses, hogy egyáltalán valaha is megvalósul-e bármelyik. Napjainkban a világon számos kudarcos állam létezik, Európának pedig nemcsak nincs kapacitása arra, hogy megnyissa a határait, hanem a szavazói sem értenének egyet ezzel a lépés-

Az esszé első angol megjelenése: „Utopian dreams beyond the border”. In: *IWMpost* 117 (2016). Első német megjelenés: *FAZ*, 2016. márc. 1. © Eurozine.

sel. Európában tehát nem az a kérdés, hogy az Unió megerősítse-e a határait – nyilvánvalóan ezt kell tennie; a valódi konfliktus abban áll, hogy ezt erkölcsileg helyesnek tekinthetjük-e, illetve hogy miként tudjuk a legjobban segíteni a világ legvédtelenebb embereit.

A globális összevetés diktatúrája

Michigani Egyetem kutatói 1981-ben, amikor először végezték el Nemzetközi Összehasonlító Értékvizsgálatukat, arra a meglepő eredményre jutottak, hogy egy nemzet boldogságát nem az anyagi jóléte határozza meg. Akkor a nigériaiak ugyanolyan boldogok voltak, mint a nyugatnémetek. Harmincöt év elteltével azonban egészen más a helyzet. A legutóbbi felmérés szerint az emberek többnyire pont annyira boldogok, mint az országuk GDP-je alapján az meg-

jósolható. A közbeeső időben az történt, hogy Nigériában is elterjedt a tévé és az internet, ami lehetővé tette az ottani fiatalok (és a világ más, szegényebb részein élő fiatalok) számára is, hogy szembesüljenek az európaiak életszínvonalával, azzal, hogy milyen iskolákba járnak a gyermekeik, és milyen kórházakban ápolják a betegeket. A globalizáció következtében a világ egyetlen faluvá zsugorodott, ám ez a falu diktatúrában – a globális összevetés diktatúrájában – él. Az emberek immár nem a szomszédal hasonlítják össze magukat, hanem a földkerekség legjobban szituált lakóinak életéhez mérik a sajátjukat.

Behálózott világunkban a migráció az új forradalom – nem a huszadik századi tömegek lázadása, hanem olyan huszonegyedik századi forradalom ez, amelyet a távozás vágya vezérel, és akik véghezviszik, azok nem ideológusok által megfestett jövőképből, hanem a világ másik feléről készült fotókból merítenek ihletet, amelyeket a Google Mapnek köszönhetően láttak. Ebből pedig radikális változás következhet. Az új forradalom sikeréhez nincs szükség ideológiára, politikai mozgalmakra, sem politikai vezetőkre. Ezért nem is kell meglepődni azon, ha a föld megannyi, nyomorban élő embere minden utópiánál vonzóbb lehetőséget lát abban, hogy átlépje az Európai Unió határát. Egyre többen gondolják úgy,

hogy a változás eszméje nem a kormány leváltásával valósítható meg, hanem azzal, ha egy másik országba költöznek.

A menekültek forradalmának aggasztó problémája az, hogy magában rejti az európai ellenforradalom lehetőségét.

Veszélyben a nyitott ajtó politikája

A háború és üldözések elől menekülők iránt hónapokkal ezelőtt tanúsított szolidaritás megannyi gesztusára elhomályosította mindezek ellenkezője: a dühödt szorongás miatt, hogy ugyanezek a menekültek veszélybe sodorják Európa jóléti modelljét és hagyományos kultúráját, és tönkreteszik a liberális társadalmainkat. Az iszlámtól, a terrorizmustól, a bűncselekmények elharapózásától való félelem és az ismeretlentől való szorongás az európai morális pánik alapja. Az európaiakat nem az eddig menedéket kérő, több mint egymilliós tömeg aggasztja, hanem egy olyan jövőkép, amely szerint az Európai Unió határait folyamatosan ostromolják menekültek vagy bevándorlók.

A németek többsége már a Kölnben történtek előtt elkezdett kételkedni a kormány „nyitott ajtó” politikájának helyességében. Angela Merkel kancellár egészen a legutóbbi időkig az Európai Unió magabiztos-

ságának és ellenállóképességének a szimbóluma volt, újabban azonban egyesek Gorbacsovhoz hasonlítva nemes, de naiv figuraként írják le, aki arra alapozta a politikáját, hogy „megoldjuk”, és ezzel egész Európát kockára tette.

A menekültválság rákényszerítette Európát arra, hogy szembenézzen a határok kérdésével. Fontos erőként jelent meg az európai politikában a fenyegetett többség, amely gyűlöli a „határok nélküli világot”, fél tőle, és azt követeli, hogy az Európai Unió világosan meghúzott és jól védett határokkal rendelkezzen. Ez a fenyegetett többség attól fél, hogy a külföldiek megszállják az országukat és veszélyeztetik az addigi életformájukat, továbbá meggyőződésük, hogy a jelenlegi válság a kozmopolita elit és a törzsi bevándorlók összeesküvésének következménye.

Vagyis a menekültválság úgy változtatja meg az európai politikát, és úgy fenyegeti az európai projektet, ahogy korábban sem a pénzügyi válság, sem az Oroszországgal való konfliktus.

Ha a pénzügyi válságról elmondhattuk, hogy adósokra és hitelezőkre osztotta Európát, és rést ütött Észak és Dél között, úgy a menekültválság újra megnyitotta a szakadékot Kelet és Nyugat között. Az a jelenség, aminek napjainkban tanúi vagyunk, a brüsszeli értelmezéssel ellentétben

nem a szolidaritás hiánya, hanem a különféle szolidaritások összeütközése: a nemzeti, etnikai és vallási szolidaritás konfliktusa az emberi mivoltunkból fakadó kötelezettségeinkkel. A menekültválság világossá tette, hogy Európa keleti részén épp azokat a kozmopolita értékeket, amelyeken az Európai Unió alapul, fenyegetésnek tekintik, miközben Nyugaton sokak számára pont azok a kozmopolita értékek jelentik az új európai identitás lényegét.

„Számomra nehezen érthető” – jelentette ki Joachim Gauck, német szövetségi elnök* –, „hogy pont azok a nemzetek, amelyek állampolgárai valaha maguk is politikai elnyomás alatt éltek, és megtapasztalták a szolidaritást, most megtagadják a szolidaritásukat az elnyomottaktól”.

A nemakarás koalíciója

Három évtizeddel ezelőtt a Szolidaritás Közép-Európa szimbóluma volt, a disszidens értelmiségiek pedig azt hirdették, hogy Kelet és Nyugat között az a különbség, hogy a Kelet őszintén hisz az Európai Unióban, míg a Nyugat csupán oda tartozik. Vajon miért idegenedtek el mára a közép-európaiak az Európai Unió alapvető értékeitől, és miért nem szolidárisak a mások szenvedéseivel?

* 2017. márc. 19. óta Frank-Walter Steinmeier a szövetségi elnök (a ford. megj.).

Nyugati szemmel a kelet-európaiak viselkedése nem attól botrányos, hogy a menekültek távoltartása végett készek kerítéseket húzni ott, ahol csak huszonöt éve rombolták le őket, hanem attól az állításuktól, miszerint „mi semmivel sem tartozunk ezeknek az embereknek”. Miközben Németországban a népesség csaknem tíz százaléka végzett önkéntes munkát különféle, a Kelet-Európában menedéket kérő menekültek megsegítésére indított kezdeményezésekben, addig a kelet-európaiakat szinte egyáltalán nem hatotta meg a menekültek tragédiája,* vezetőik kikeltek magukból a brüsszeli döntés miatt, amely elosztja a menekülteket az uniós tagállamok között. Robert Fico, Szlovákia miniszterelnöke például kijelentette, hogy az ő országa kizárólag keresztényeket hajlandó befogadni (azzal érvelt, hogy Szlovákiában nincsenek mecsetek, ezért muszlimoknak nincs ott semmi keresnivalójuk). A Lengyelországban kormányon lévő Jog és Igazságosság párt elnöke, Jarosław Kaczyński a menekültek befogadásának egészségügyi kockázatával riogatott, mondván, hogy ezek a tömegek ismeretlen és veszélyes betegségeket hozhatnak magukkal. Orbán Viktor szerint az Európai Unió erkölcsi kötelessége nem az, hogy a

* A valóban rendkívül erőteljes kelet-európai és magyar xenofóbiát némileg ellenpontozta a 2015 nyári civil segítő mozgalom (a ford. megj.).

menekülteknek segítsen, hanem az, hogy a saját polgárai biztonságát szavatolja. Míg a nyugat-európai országok többségében a menekültválság – szembeállítva egymással a nyitott ajtó politikájának szószólóit és bírálóit – polarizálta a társadalmat, addig Kelet-Európában a válság egyesítette az egyébként fragmentálódott, de a menekültekkel szemben csaknem egyöntetűen ellenséges társadalmakat. Az utóbbi években olyan ritka alkalom állt ezzel elő, amikor a kormányok azt mondják, amit az emberek döntő többsége gondol. És míg a németek megpróbálják értelmezni az együttérzés hiányát a kelet-európaiaknál, addig a kelet-európaiak amiatt értetlenkednek, hogy a németek, ha a görög cechet nem akarták állni, miért olyan segítőkészek a szírekkel és az afgánokkal.

Két tényezőt figyelembe véve különösen furcsának hat Kelet-Európa menekültekkel szemben tanúsított ellenszenvé: az egyik, hogy a huszadik század jórésztében a közép- és kelet-európai népek azzal voltak elfoglalva, hogy vagy ők vándoroltak ki, vagy bevándorlókról gondoskodtak. A másik, hogy a közép- és kelet-európai országok többségében jelenleg egyetlen szír menekült sem tartózkodik. 2015-ben összesen 169 menekült lépett Szlovákia területére, és közülük mindössze kilencen kértek menedéket.

Európában a kelet-nyugati megosztottság azonban nem a véletlen, és nem is a balszerencse műve. Megvan ennek a maga gyökerei a régió történelmében, demográfiai viszonyaiban, a posztkommunista rendszerváltás csavarjaiban, ugyanakkor így ölt testet a globalizáció elleni népi lázadás is, amúgy közép-európai módra.

Történelmi okok

Közép- és Kelet-Európában van súlya a történelemnek, és a régió történelme igen gyakran ellentmond a globalizáció bizonyos ígéreteinek. Közép-Európa minden más európai régiónál inkább tisztában van a multikulturalizmus előnyeivel és árnyoldalaival is. Míg Európa nyugati felében a nem európai világgal való találkozás képét a gyarmatbirodalmi örökség alakította, addig a közép-európai államok birodalmak széthullásából és a rákövetkező etnikai tisztogatásokból születtek. Nyugat-Európa etnikai tájképe a tizenkilencedik században harmonikus volt, mint egy Caspar David Friedrich-tájkép, míg Közép-Európa ugyanekkor inkább egy Kokoschka-festményre hasonlított. A második világháború előtt Lengyelország multikulturális társadalom volt, ahol a népesség több mint egyharmadát németek, ukránok és zsidók alkották, a mai Lengyelország ezzel szemben a világ egyik leghomogénebb

társadalma, ahol a népesség 98 százaléka lengyel etnikumú. Közép-Európában sok állam számára az etnikai sokszínűség a két világháború közötti zavaros időkhöz való visszatérést jelenti. Az Európai Unió a nemzet francia, és az állam német fogalmára épül: az előbbi a köztársaság intézményeihez való hűséggel definiálja a nemzethez tartozást, az utóbbi pedig erős tartományokat és viszonylag gyenge föderációs központot jelent. A közép-európai államok ezzel szemben a franciáknak a központosított és mindenható állam iránti imádatát ötvözik a németek közös származásra és közös kultúrára alapuló állampolgárság-fogalmával.

Jacques Rupnik francia politológus szerint a közép-európaiakat azért hergelték fel annyira a menekültválság idején őket ért német bírálatok, mert épp a tizenkilencedik századi németektől vették át a nemzet mint kulturális egység eszméjét.

A posztkommunista rendszerváltás

Közép-Európa menekültekkel szemben mutatott haragja azonban nemcsak hosszú történelmében gyökerzik, hanem a posztkommunista rendszerváltás tapasztalataiban is. A kommunizmust és a liberális reformokat ugyanis mindent átható cinizmus követett. Közép-Európa az intézményekkel szembeni bizalmatlanság

világ bajnoka. A bevándorlók áradata és a gazdasági bizonytalanság réme miatt kelet-európaiak sokasága érzi úgy, hogy elárulták azt a reményüket, hogy az Európai Unió számukra a gazdasági fellendülés és a válságoktól mentes élet kezdetét jelenti.

Szegényebbek vagyunk a nyugat-európaiaknál, hogyan lehetne hát elvárni tőlünk a szolidaritást? Turistákkal kecsegtettek minket, nem menekültekkel. A turista és a menekült a globalizáció két arcának szimbóluma lett. A turista testesíti meg a globalizációnak azt a változatát, amit szeretünk. Az ideális világ kelet-európai képe tömören ez: jöjjenek a turisták és maradjanak távol a bevándorlók. A turista a jószándékú idegen. Idejön, költekezik, mosolyog, csodálattal adózik, aztán elmegy. Általa úgy kötődünk a nagyvilághoz, hogy ő eközben semmi problémát nem okoz nekünk. A menekült ezzel szemben, aki tegnap akár még turista is lehetett volna, a globalizáció fenyegető természetének szimbóluma. Idejön a nagyvilág összes bajával és nyomorával.

Demográfia

A demográfiai pánik különös módon a kelet-európaiak menekültekkel szemben tanúsított viselkedésének nagyon lényeges, mégis egyik legkevésbé tárgyalt tényezője. Közép- és Kelet-Európa legújabb történelme

során nemzetek és államok menetszerűen tűnnek el. Az elmúlt huszonöt év alatt a bolgárok tíz százaléka ment külföldre, hogy ott éljen és dolgozzon. Az ENSZ előrejelzése szerint 2050-ig Bulgária népessége várhatóan huszonnégy százalékkal csökken. Az „etnikai eltűnés” miatti félelem sok kelet-európai kis nemzetnél érzékelhető. A bevándorlók érkezése számukra a történelmi kijáratot jelzi, és az egyre súlyosabb egzisztenciális melankóliát csak tovább erősíti a közkeletű érv, miszerint az előregedő Európának szüksége van a bevándorlókra. Amikor a tévében feltűnnek valamely település idős lakosai, amint a bevándorlók letelepítése ellen tiltakoznak elnéptelenedett, évtizedek óta egyetlen újszülöttel sem gyarapodó falujukban – a szív szakad meg, mind a két fél miatt: a menekültek miatt, de a magányos, idős emberek miatt is, akik végignézik, mint olvad el a saját világuk. Lesz-e még valaki, aki száz év múlva bolgár verseket olvas? A kommunisták által erőltetett szekularizáció ráadásul igen érzékennyé tette a közép- és kelet-európaiakat a keresztény identitás lerombolásának kockázata iránt. Manapság hívőnek sem kell lenni ahhoz, hogy valaki komolyan aggódjon a kereszténység és a keresztény kultúra közép- és kelet-európai jövője miatt. Nem árt szem előtt tartani azt sem, hogy Európában talán ezt a régiót fűzi a legbonyolultabb kapcsolat az iszlámhoz. Kétféle ország léte-

zik itt: olyan, mint Bulgária, amely a legnépesebb muszlim kisebbséggel rendelkezik Európában, és a muszlim világ határán terül el, illetve olyan, mint Szlovákia, ahol egyetlen mecset sincs. Bulgáriát és Szlovákiát – noha épp ellenkező okokból – egyaránt nagyon aggasztja, hogy a menekültek többsége muszlim vallású.

Kelet-Európában az együttérés hiányához a romák integrációjának kudarca is hozzájárul. A kelet-európaiak azért is félnek a külföldiektől, mert nem bíznak abban, hogy a társadalmuk és az államuk képes integrálni őket. Számos kelet-európai országban a romák nem csupán munkanélküliek, de alkalmazni sem lehet őket, mert nagyon korán kiesnek az iskolarendszerből, és nem sajátítják el a huszonegyedik századi munkaerőpiacon elengedhetetlen készségeket. A romaintegráció kudarca miatt vélik úgy a kelet-európaiak, hogy az ő országaik „nem képesek megoldást nyújtani”. Az a tény sem teszi nyitottabbá a kelet-európaiakat a menekültek integrációjának politikája iránt, hogy a nyugati munkaerőpiacon a kelet-európaiak, illetve az Ázsiából és a Közel-Keletről érkezők gyakran egymás versenytársai. A nyugat-balkáni országok állampolgárai talán mindennél erőteljesebben illusztrálják a jelenlegi válságot kísérő károkat: a Németországba egyre nagyobb számban érkező menekültek helyze-

tének kezelésére kidolgozott terv értelmében ugyanis őket hazaküldik, és reményük sem marad arra, hogy valaha is visszatérjenek az Unióba.

A kozmopolitizmussal szemben táplált harag

Végső soron azonban Kelet és Nyugat megosztottsága arra a mélyen gyökerező bizalmatlanságra vezethető vissza, amit Közép-Európa a kozmopolita szemlélettel szemben táplál. Ez a harag – amely sok tekintetben a Sztálin uralta Európa kozmopolitaellenes kampányának sikereire emlékeztet – jól tetten érhető az olyan nacionalista politikai vezetők egyre nagyobb támogatottságában, akiknek legfőbb erényei közé tartozik, hogy nem beszélnek idegen nyelveket, nem érdeklik őket az idegen kultúrák, és kerülik Brüsszelt.

Joseph Roth a két világháború között nagyrészt Európát járta, és szállodák előcsarnokaiban húzta meg magát, mert számára ezek a hotelek jelentették a régi Habsburg Birodalom maradványait, képeslapokat egy le-tűnt világból, ahol még otthon érezte magát. Egyes közép-európai értelmiségiek talán osztoznának Rothnak a birodalom kozmopolita szelleme iránt érzett nosztalgiájában, de a hétköznapi közép-európai állampolgárokra ez nem áll. Ők a nemzetállamukban érzik magukat komfortosan, és eredendően bizalmatlanok azokkal, aki-

ket Párizsba vagy Londonba húz a szívük, akik New Yorkban vagy Cipruson tartják a pénzüket vagy akik Brüsszel iránt lojálisak. Tony Judt szavaival „a kelet- és »közép«-európaiak identitása jórészt negatívumokból állt – nem orosz, nem ortodox, nem török, nem német, nem magyar és így tovább –, és a provincialitás esetükben a kezdetektől államalkotó mozzanat. Elitjeik kénytelenek voltak választani egy külső egység vagy eszme – az egyház, egy birodalom, a kommunizmus vagy, legújában, Európa – iránti kozmopolita lojalitás vagy a nacionalizmus és a helyi érdek szűkös horizontja között.” Olyan lapot nem osztanak, amely szerint valaki kozmopolita és egyszersmind „jó lengyel”, „jó cseh” vagy „jó bolgár”. Részben ez a mindennemű kozmopolitizmussal szemben megmutatózó, mélyen a múltban gyökerező gyanakvás, illetve a kommunizmus és az internacionalizmus közötti közvetlen kapcsolat magyarázza a közép-európaiak érzéketlenségét, amelyet a menekültválság idején tanúsítottak. Ebben a tekintetben a náciizmus és a kommunizmus öröksége jelentősen eltér egymástól. Ahogy a németek kozmopolitizmus iránti készítése a náciizmus idegengyűlölő örökségétől való szabadulást is jelentette, úgy azt is kijelenthetjük, hogy a közép-európaiak kozmopolitizmus-ellenessége legalábbis részben a kommunisták által erőltetett internacionalizmus okozta ellenérzésekben gyökerezik.

A kelet-nyugati megosztottság újabb kiadása

Vajon mekkora lesz a menekültválságra adott válasz nyomán kialakuló kelet-nyugati megosztottság jelentősége az Európai Unió jövőjére nézve? Vajon ez is elhalványul, ahogy elhalványult Donald Rumsfeld „régí” és „új” Európája, mihamar az iraki háború kérdésében a közép-európaiak szembefordultak George W. Bush-sal, vagy elvezet egy kétosztatú Európai Unió kialakulásához? Lehetséges-e az európai szolidaritás, ha nincs szolidaritás a világ legvédtelenebb emberei iránt?

Közép-Európában ma sokan hangsúlyozzák, hogy Nyugat-Európában is erősödik a menekültellenesség, és azt állítják, hogy Európa immár nem megosztott, és csupán egyetlen választásnyira vagyunk az egységes Európától (ez akkor jön el, amikor Angela Merkel nem választják meg német kancellárrá). Ha már a németek is kiábrándultak a nyitott ajtó politikájából, a különbségeket nem lesz nehéz áthidalni. Közép-Európában a Nyugat hangulatváltozását sokan úgy értékelik, hogy a konok kelet-európai józanság diadalt aratott az álságos nyugati moralizálás fölött. Amikor a dán parlament egyhangúlag elfogadta az „ékszertörvényt”, az ehhez fűzött közép-európai kommentekből süttött a káröröm. (Ez a törvény azt mondta ki, hogy a kormány a menekültektől minden, 1000 eurónál valamivel

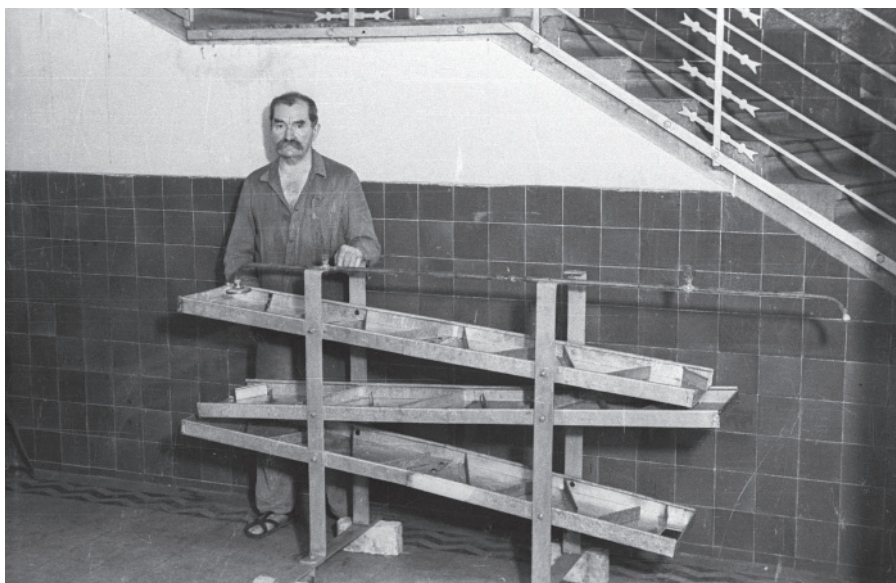
többet érő értéktárgyat elkoboz.) Ez lenne hát a nyugat-európaiak híres együttérzése?

Az a szakadás, amit a menekültválság az Unióban előidézett, paradox módon azzal járt, hogy hiába erősödtek fel Európa-szerte a bevándorlás-ellenes érzelmek, Nyugat- és Közép-Európa mégsem került közelebb egymáshoz. Sőt, csak jobban eltávolodtak. Hiába működőképes politikai szlogen a „Németország a németeké” vagy a „Bulgária a bolgároké”, az „Európa az európaiaké” nem vehető be a politikában. Megannyi konzervatív német számára – akik ellenzik azt az irányt, amerre a német társadalom tart – a románok és a bolgárok nem kevésbé idegenek, mint a szírek, ugyanakkor az Angela Merkel által képviselt integráció kozmopolita hí-

vei úgy vélik, hogy leginkább a törzsi szemléletű közép-európaiak akadályozzák az Európai Uniót a nyitott társadalom létrehozásában. A menekültek miatt kialakult szakadás sajnálatos módon megerősített minden olyan előítéletet, amit a Kelet, illetve a Nyugat korábban kialakított a másikról.

Ez a válság arra is rámutat, hogy az európai szolidaritás a felvilágosításban gyökerezik, elválaszthatatlan tőle. Abban a pillanatban, amikor a kelet-európaiak azt állították, hogy „nem tartozunk semmivel a menekülteknek”, Nyugaton sokan rájöttek, hogy ők sem tartoznak semmivel Kelet-Európának.

FORDÍTOTTA NAGY MÓNICA
ZSUZSANNA

© Fortepan, Krasznai Gyula